

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КАФЕДРА ГІСТОЛОГІЇ, ЦИТОЛОГІЇ, ЕМБРІОЛОГІЇ ТА
ПАТОЛОГІЧНОЇ МОРФОЛОГІЇ З КУРСОМ СУДОВОЇ МЕДИЦИНИ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор
з науково-педагогічної роботи

Едуард БУРЯЧКІВСЬКИЙ

« 30 » 09 2024 року

**ПРОГРАМА ПІДГОТОВКИ В ІНТЕРНАТУРІ
«СУДОВО- МЕДИЧНА ЕКСПЕРТИЗА»**

Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»

Складник освіти: Післядипломна освіта, первинна спеціалізація

Спеціальність: Судова-медична експертиза

Попередня освіта: Ступінь магістра за спеціальністю 222 «Медицина»,
228 Педіатрія

Одеса 2024

Програма підготовки в інтернатурі за спеціальністю «Судово-медична експертиза» складена на основі примірної програми підготовки в інтернатурі за спеціальністю «Судово-медична експертиза», яка розроблена відповідно до Наказу МОЗ України від 22 червня 2021 року № 1254 «Про затвердження Положення про інтернатуру».

Примірна програма підготовки в інтернатурі за спеціальністю «Судова медична експертиза» затверджена Наказом МОЗ України від 29 липня 2024 року № 1335.

Розробники:

Д.мед.наук, професор Кривда Г.Ф.
Асистент Ларсон Л.М.

Програма підготовки в інтернатурі «Судово-медична експертиза» затверджена на засіданні кафедри гістології, цитології, ембріології, патологічної морфології з курсом судової медицини

Протокол № 1 від «26» 08 2024 року

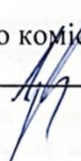
Зав. кафедри гістології, цитології, ембріології, патологічної морфології з курсом судової медицини,
д.мед.наук, професор

 Варвара СІТНІКОВА

Програма підготовки в інтернатурі «Судово-медична експертиза» схвалена предметною цикловою методичною комісією з медико-біологічних дисциплін

Протокол № 1 від «28» 08 2024 року

Голова предметно-циклової методичною комісії з медико-біологічних дисциплін
д.м.н., професор

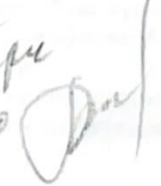
 Леонід ГОДЛЕВСЬКИЙ

Програма підготовки в інтернатурі «Судово-медична експертиза» затверджена Вченою радою медичного факультету

Протокол № 1 від «26» 08 2024 року

Голова Вченої ради медичного факультету
к.мед.н., доцент

 Денис ДАВИДОВ

*Зав. кафедрою
інтернатурси
В.Харченко*

1. ОПИС ПРОГРАМИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, складник освіти	Характеристика
Загальна кількість: Кредитів: 31,2 Годин: 936	Галузь знань 22 «Охорона здоров'я» Спеціальність «Судово-медична експертиза» Рівень вищої освіти Післядипломна освіта, первинна спеціалізація	2,0 роки інтернатури: <ul style="list-style-type: none"> • 6,0 місяців навчання на профільній кафедрі закладу вищої освіти (936 годин, 31,2 кредити ECTS) • 16 місяців на базах стажування (2496 годин, 83,2 кредити ECTS)
		Лекції (100 год.)
		Семінарські (276 год.)
		Практичні (560 год.)

ГРАФІК ОСВІТНЬОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ЧАСТИНИ ПРОХОДЖЕННЯ ІНТЕРНТУРИ

Роки навчання	Місяці											
I рік	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII
	Б	К	К	К	Б	Б	Б	Б	Б	Б	Б	В
II рік	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII
	Б	Б	Б	Б	Б	Б	Б	Б	К	К	К	В

Примітка:

Б – практична частина підготовки на базі стажування; К – освітня частина підготовки – навчання на кафедрі; В – відпустка.

2. МЕТА, ЗАВДАННЯ, КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРОГРАМИ

Мета підготовки за програмою інтернатури за спеціальністю «Судово-медична експертиза». Метою Програми є якісна теоретична та практична підготовка лікарів-інтернів відповідно до вимог системи якості підготовки кадрів для сфери охорони здоров'я до атестації з метою присвоєння звання «Лікар-спеціаліст» за спеціальністю «Судово-медична експертиза», формування здатності застосовувати набуті знання, вміння та практичні навички у подальшій самостійній професійній діяльності.

Основні завдання інтернів:

- Керується чинним законодавством України про охорону здоров'я, кримінально-процесуальним кодексом України (1001-05, 1002-05, 1003-05) та документами, що регламентують діяльність судово-медичної експертизи та організацію судово-медичної служби в державі.
- Проводить судово-медичне дослідження трупа, класифікує смерть, бере матеріал для лабораторних досліджень.
- Дотримується принципів медичної деонтології.
- Керує роботою середнього медичного персоналу.
- Планує роботу та проводить аналіз її результатів.
- Веде лікарську документацію бюро судово-медичної експертизи.
- Постійно удосконалює свій професійний рівень.

Інтерн повинен знати:

- чинне законодавство про судово-медичну експертизу та нормативні документи, що регламентують діяльність органів та установ судово-медичної служби; основи права в медицині;

- права, обов'язки та відповідальність лікаря — судово-медичного експерта;
- організацію судово-медичної служби;
- показники роботи судово-медичних лабораторій бюро судово-медичної експертизи;
- міжнародну класифікацію хвороб, травм і причин смерті;
- правила та основні методи судово-медичного дослідження трупів;
- основні методи лабораторних досліджень об'єктів судово-медичної експертизи, правила направлення об'єктів судово-медичної експертизи на лабораторні дослідження;
- механізм утворення і морфологічні особливості ушкоджень різного характеру, визначення ступеня їх тяжкості;
- принципи встановлення розміру (процента) втрати працездатності, експертизи стану здоров'я;
- правила оформлення медичної документації; передові інформаційні та Інтернет технології;
- сучасну наукову літературу та науково-практичну періодику за фахом, методи її аналізу та узагальнення;
- володіти державною мовою та застосовувати її під час виконання службових обов'язків відповідно до Закону України "Про забезпечення функціонування української мови як державної".

Перелік обов'язкових компетентностей по закінченню інтернатури:

Інтегральні:

- ІК 01. Здатність адаптуватися до нових умов і ситуацій та спроможність автономно діяти у них.
- ІК 02. Спроможність до роботи у команді, зокрема у міждисциплінарній та інтернаціональній.
- ІК 03. Комунікативна компетентність: спроможність до ефективної професійної та міжособистісної комунікації, вміння спілкуватися з людьми з особливими потребами, дітьми та особами літнього віку.
- ІК 04. Лідерство у розробці та впровадженні інновацій та їх використання у професійній діяльності.
- ІК 05. Вміння визнавати власні помилки та запобігати, мінімізувати негативні наслідки.
- ІК 06. Демонстрування лідерських навичок, уміння приймати рішення та брати на себе відповідальність за управління ситуацією, вміння делегувати завдання іншим членам команди.
- ІК 07. Спроможність до менеджменту професійної діяльності.

Загальних (ЗК):

- ЗК 01. Знання основ законодавства України про охорону здоров'я та здатність до вирішення соціально значущого завдання в галузі медицини – проведення судово-медичної експертизи (дослідження) на основі комплексного застосування компетентностей з медичних спеціальностей.
- ЗК 02. Здатність до абстрактного мислення, пошуку, аналізу, синтезу, опрацювання інформації, зокрема з різних джерел та у взаємозв'язку зі своєю сферою діяльності.
- ЗК 03. Спроможність до самооцінки власних досягнень та підвищення їх рівня.
- ЗК 04. Спроможність вільно спілкуватися та складати медичні документи державною мовою.
- ЗК 05. Уміння використовувати інформаційно-комунікаційні технології, володіння навичками роботи з комп'ютерною технікою.
- ЗК 06. Спроможність до критичного мислення, аналізу та вирішення ситуативних проблем в медичній практиці.
- ЗК 07. Дотримання деонтологічних норм у професійній діяльності (належна професійна поведінка).
- ЗК 08. Демонстрування відповідальної громадянської позиції в експертній діяльності.
- ЗК 09. Спроможність збирати медичну інформацію і аналізувати отримані дані.
- ЗК 10. Спроможність визначати ступінь тяжкості тілесних ушкоджень, статеві стани.
- ЗК 11. Здатність до визначення об'єктивних ознак насильницької смерті, визначення причинно-наслідкового зв'язку між ушкодженням та несприятливим наслідком, а також давності настання смерті.
- ЗК 12. Спроможність інтерпретувати результати морфологічних та лабораторних досліджень.
- ЗК 13. Спроможність інтерпретувати результати досліджень речових доказів, матеріалів кримінальних проваджень і цивільних справ.
- ЗК 14. Здатність до визначення причини смерті відповідно до Міжнародної статистичної

класифікації хвороб.

Фахових (ФК)

- ФК 01. Набути знань про положення процесуального законодавства України, що регламентують діяльність судово- медичної експертизи.
- ФК 02. Набути знань про організацію судово-медичної експертизи.
- ФК 03. Набути знань про типові форми медичної документації для бюро судово-медичної експертизи, принципи і вимоги до їх складання.
- ФК 04. Набути знань про основні положення міжнародних і національних правових стандартів щодо встановлення фактів катувань та їх документування.
- ФК 05. Набути знань про особливості тілесних ушкоджень та навичок їх виявлення і документальної фіксації як проявів катувань і мордувань з використанням положень «Стамбульського протоколу».
- ФК 06. Набути знань щодо проведення огляду трупа на місці події (виявлення).
- ФК 07. Набути знань щодо встановлення факту і часу настання смерті.
- ФК 08. Набути знань про судово-медичну експертизу за матеріалами судових справ та за матеріалами досудового розслідування.
- ФК 09. Набути навичок складання експертних підсумків як складової частини «Висновку експерта» стосовно катування чи нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання.
- ФК 10. Набути знань про механізм утворення і морфологічні особливості ушкоджень при певних видах транспортного травматизму, класифікації і диференційну діагностику ушкоджень при окремих видах транспортної травми між собою та іншими травмами.
- ФК 11. Набути знань про механо- і морфогенез ушкоджень від дії тупих твердих предметів (м'яких тканин, кісток, внутрішніх органів, кровоносних судин і нервів)
- ФК 12. Набути знань про механізм утворення і морфологічні особливості ушкоджень, що виникають при заняттях деякими видами спорту.
- ФК 13. Набути знань про механізм, умови утворення, класифікацію і морфологічні особливості ушкоджень при падінні з висоти і падінні на площини.
- ФК 14. Набути знань про промисловий і сільськогосподарський травматизм, його класифікацію, особливості і морфологічні прояви.
- ФК 15. Набути знань про класифікацію, механізм і морфологічні ознаки ушкоджень, заподіяних гострими предметами (ріжучими, колюче-ріжучими, рубаючими, пиляючими), їх диференційну діагностику.
- ФК 16. Набути знань про механізм пострілу і фактори, що зумовлюють його; морфологічну характеристику кульових і дробових вогнепальних ушкоджень, заподіяних холостими пострілами, атиповими снарядами з атипової зброї і внаслідок дії вибухових пристроїв (вибухова травма).
- ФК 17. Набути знань про патоморфологічні зміни тканин і органів при ураженнях технічною і атмосферною електрикою, при місцевій і загальній дії низької і високої температури, дії променистої енергії, різних змін зовнішнього тиску, при порушеннях зовнішнього дихання, спричинених механічними перешкодами (странгуляція, обтурація, компресія грудей і живота, утоплення).
- ФК 18. Набути знань про класифікацію отрут, патоморфологічні зміни в тканинах і органах, танатогенез при різних отруєннях, а також їх судово-медичну діагностику.
- ФК 19. Набути знань про причини і генез раптової смерті дорослих і дітей при різних захворюваннях (головного мозку, серця, судин, сечостатевої системи та ін.).
- ФК 20. Набути знань про критерії новонародженості, доношеності, тривалості внутрішньоутробного життя, життєздатності, живонародженості, причини смерті в анте-, інтра-, постнатальному періодах, особливості дослідження трупів немовлят
- ФК 21. Набути знань про основні методи досліджень об'єктів в судово-медичній лабораторії.
- ФК 22. Набути знань про особливості проведення судово- медичної експертизи за матеріалами

кримінальних проваджень та у суді.

ФК 23. Набути знань про комплексний підхід при проведенні ідентифікації особи під час збройного конфлікту або техногенної катастрофи.

Програмних (ПР)

ПР 1. Безперервно самовдосконалюватись та застосовувати здобуті науково-професійні знання та вміння з судово-медичної експертизи у фаховій діяльності.

ПР 2. Використовувати набуті концептуальні та методологічні знання для самостійного проведення фахового наукового дослідження.

ПР 3. Добирати, аналізувати, інтерпретувати, коректно оцінювати і творчо використовувати клінічну та наукову інформацію стосовно причин розладу здоров'я та смерті від ушкоджень.

ПР 4. Вміти виявити та окреслити невирішені проблеми щодо особливостей танатогенезу та морфологічної діагностики різних варіантів патологічних станів з подальшим визначенням причини смерті.

ПР 5. Продувати нові знання та ідеї в судовій медицині з урахуванням та дотриманням принципів наукової етики й академічної доброчесності.

ПР 6. Самостійно аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати, узагальнювати, систематизувати клінічні, лабораторні та наукові дані стосовно механізму утворення і морфологічних особливостей ушкоджень різного характеру

ПР 7. Обирати, застосовувати і вдосконалювати сучасні методики дослідження об'єктів судово-медичної експертизи.

ПР 8. Використовувати здобуті в результаті дослідження нові знання, що висвітлюють особливості механізму і морфології ушкоджень у практичну діяльність.

ПР 9. Розвивати комунікації та застосовувати навички міжособистісних взаємодій в науковому, професійному, освітньому та міждисциплінарному середовищах.

ПР 10. Дотримуватися принципів наукової етики у роботі з постраждалими та трупним матеріалом.

ПР 11. Використовувати принципи академічної доброчесності та нести відповідальність за достовірність отриманих та оприлюднених наукових результатів.

Рівень оволодіння:

Для кожної компетенції, практичної навички визначається в діапазоні від "А" до "D":

А: Знає, описує.

В: Виконує, демонструє під наглядом.

С: Виконує, демонструє самостійно.

D: Виконує, вчить або контролює молодших інтернів у демонстрації та виконанні

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Курс 1	СУДОВО-МЕДИЧНА СЛУЖБА В СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ	
Навчальна мета	Засвоїти основні принципи організації та процесуальні засади судово-експертної діяльності в Україні.	
Знання	Вміння	
<p>1. Знати процесуальне законодавство України та інші нормативно-правові акти, що стосуються судово-медичної експертизи.</p> <p>2. Знати основи організації та розвитку судово-медичної служби в Україні.</p> <p>3. Знати організацію роботи державної спеціалізованої установи (обласного бюро) судово-медичної експертизи.</p> <p>4. Знати питання етики та деонтології у професійній діяльності лікаря судово-медичного експерта.</p> <p>5. Знати основні положення Європейської Конвенції з прав людини (ЕКПЛ), Стамбульського протоколу, Стамбульської конвенції, інших міжнародних законодавчих актів та рекомендацій.</p>	<p>1. Володіти принципами організації та процесуальними основами діяльності судово-медичної експертизи України, визначати її роль в системі охорони здоров'я України і захисті прав людини.</p> <p>2. Володіти питаннями етики та деонтології в професійній діяльності судово-медичного експерта, а також основними положеннями Європейської Конвенції з прав людини (ЕКПЛ), Стамбульського протоколу, Стамбульської конвенції, інших міжнародних законодавчих актів та рекомендацій.</p> <p>3. Застосовувати в практичній діяльності нормативні та правові документи.</p> <p>4. Володіти регламентацією прав та обов'язків медичних працівників, питаннями професійних правопорушень медичних працівників, організацією та завданнями судово-медичної експертизи у випадках притягнення медичних працівників до кримінальної відповідальності за професійні правопорушення.</p>	
Практичні навички/компетентності		
Перелік компетентностей/ практичних навичок	Рівень оволодіння	
1. Користуватись основними положеннями про судово-експертну діяльність в Україні.	А	
2. Користуватись Законом України «Про судову експертизу» - основним нормативним актом, що визначає правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності в нашій державі	А	
3. Застосовувати в практичній діяльності статті Кримінального процесуального кодексу України та положень процесуального законодавства, які регламентують судово-експертну діяльність.	А	
4. Користуватись наказами Міністерства охорони здоров'я України щодо основ організації та розвитку судово-медичної служби в Україні, зазначеними у пунктах 7-10 переліку нормативних документів у розділі VII цієї програми.	А	
5. Користуватись наказами Міністерства охорони здоров'я України щодо діяльності медичних працівників в закладах охорони здоров'я України.	А	
6. Застосовувати в практичній діяльності основи етики та	С	

деонтології	
7. Користуватись і застосовувати в професійній діяльності основні положення Європейської Конвенції з прав людини (ЄКПЛ), Стамбульського протоколу, Стамбульської конвенції, інші міжнародні законодавчі акти та рекомендації.	С

Курс 2	РОЗЛАД ЗДОРОВ'Я ВІД УШКОДЖЕНЬ	
Навчальна мета	Засвоїти правила проведення судово-медичної експертизи у випадках розладу здоров'я від ушкоджень.	
Знання	Вміння	
<p>1. Загальне вчення про травму та травматизм.</p> <p>2. Особливості ушкоджень тупими предметами.</p> <p>3. Судово-медична характеристика ушкоджень, які можуть допомогти слідчим органам у встановленні факту катувань, мордувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність видів поведінки і покарання з використанням положень Стамбульського протоколу.</p> <p>4. Морфогенез переломів кісток.</p> <p>5. Морфогенез ушкоджень внутрішніх органів та кровоносних судин.</p> <p>6. Клінічні та патоморфологічні прояви черепно-мозкової травми.</p> <p>7. Причини смерті при ушкодженнях. Встановлення причинно-наслідкових зв'язків між ушкодженнями та несприятливим наслідком.</p>	<p>1. Проводити судово-медичний розтин трупа, робити висновок про причину смерті, формулювати судово-медичний діагноз та заповнювати лікарське свідоцтво про смерть.</p> <p>2. Володіти правилами описання ознак ушкоджень і морфологічних змін тканин та органів.</p> <p>3. Встановити механізм утворення ушкоджень, давність настання і причину смерті.</p> <p>4. Володіти принципами визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, встановлення розміру втрати працездатності, експертизи стану здоров'я, вдаваних та штучних хвороб.</p> <p>5. Володіти принципами акушерсько-гінекологічної експертизи, судово-медичної експертизи статевих станів чоловіків.</p>	
Практичні навички/компетентності		
Перелік компетентностей/ практичних навичок	Рівень оволодіння	
1. Проводити дослідження трупних змін та зовнішніх ушкоджень.	С	
2. Проводити розтин трьох порожнин, вимірювання і дослідження з поверхні і на розрізах усіх виїнятих органів.	С	
3. Проводити дослідження і опис усіх ушкоджень кісток.	В	
4. Виконувати направлення для судово-медико криміналістичного дослідження клаптів шкіри з кожним ушкодженням для виявлення наявності металізації сторонніх включень, характеру і особливостей знаряддя травм.	В	
5. Виконувати направлення крові і сечі на судово-токсикологічне дослідження для визначення наявності і концентрації спиртів.	А	

6. Проводити направлення крові (у рідкому вигляді і на марлі) для визначення антигенної належності за наявності ушкоджень, які супроводжувались зовнішньою кровотечею.	С
7. Виконувати вилучення у два окремі конверти піднігтьового змісту.	С
8. Проводити відбір в окремі конверти зразків волосся з 6-ти ділянок волосяного покрыву голови, лобка (у трупів жінок) та інших ділянок тіла.	С
9. Здійснювати відбір, маркування та направлення на судово-гістологічне дослідження звичайного комплексу шматочків внутрішніх органів та головного мозку відповідно до вимог, передбачених наказом МОЗ України від 17.01.1995 № 6 «Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України», зареєстрованим в Міністерстві юстиції України від 26 липня 1995 р. за № 248/784.	С
Курс 3	АВТОМОБІЛЬНІ ТРАВМИ
Навчальна мета	Засвоїти правила проведення судово-медичної експертизи у випадках автомобільної травми
Знання	Вміння
<ol style="list-style-type: none"> 1. Загальні відомості про автомобільний травматизм. 2. Ушкодження від зіткнення автомобіля з людиною. 3. Ушкодження від переїзду тіла колесом автомобіля. 4. Ушкодження водіїв та пасажирів від дії внутрішніх частин автомобіля. 5. Ушкодження від випадіння людини з автомобіля, що рухається. 6. Ушкодження від стиснення тіла між частинами автомобіля та іншими предметами. 7. Диференційна діагностика автомобільної травми. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Проводити судово-медичний розтин трупа, робити висновок про причину смерті, формулювати судово-медичний діагноз та заповнювати лікарське свідоцтво про смерть у випадках автомобільної травми. 2. Володіти правилами описання ознак ушкоджень і морфологічних змін тканин та органів у випадках автомобільної травми. 3. Встановити механізм утворення ушкоджень, давність настання і причину смерті у випадках автомобільної травми. 4. Володіти принципами визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень потерпілих, звинувачених та інших осіб у випадках автомобільної травми. 5. За морфологічними ознаками ушкоджень проводити встановлення особи водія і пасажирів переднього (заднього) сидіння при травмі в середині салону автомобіля. 6. Проводити вилучення, упакування і направлення біологічних об'єктів для лабораторних досліджень у випадках автомобільної травми. 7. Брати участь у комплексних автотехнічних і судово-медичних експертизах.

Практичні навички/компетентності	
Перелік компетентностей/ практичних навичок	Рівень оволодіння
1. Проводити огляд трупа на місці його виявлення.	В
2. Проводити дослідження документів.	В
3. Проводити дослідження одягу з описом ушкоджень і забруднень.	С
4. Проводити дослідження трупних змін.	С
5. Проводити дослідження зовнішніх ушкоджень з обов'язковою вказівкою висоти їх розташування від підошовних поверхонь стоп.	С
6. Виконувати розтин порожнини черепа, грудної і черевної порожнин, а також вимірювання і дослідження з поверхні і на розрізах усіх вийнятих органів, проводити зваження органів	В
7. Проводити розтин м'яких тканин спини і сідниць, верхніх і нижніх кінцівок, усіх міжреберних м'язів.	В
8. Проводити дослідження і опис кісток після старанного очищення їх від м'яких тканин.	В
9. Виконувати направлення крові і сечі на судово-токсикологічне дослідження для визначення наявності і концентрації спиртів.	С
10. Виконувати направлення крові (у рідкому вигляді і на марлі) для визначення антигенної належності.	С
11. Виконувати направлення для судово-гістологічного архіву по одному шматочку внутрішніх органів і м'яких тканин із зон ушкоджень.	С
12. Аналізувати результати комплексних автотехнічних і судово-медичних експертиз.	В
Курс 4	МОТОЦИКЛЕТНА ТА ВЕЛОСИПЕДНА ТРАВМИ
Навчальна мета	Засвоїти правила проведення судово-медичної експертизи у випадках мотоциклетної та велосипедної травми
Знання	Вміння
1. Загальні відомості про мотоциклетну та велосипедну травми. 2. Види мотоциклетної та велосипедної травми. 3. Механізм та морфологічні особливості ушкоджень у випадках мотоциклетної та велосипедної травми.	1. Проводити судово-медичний розтин трупа, робити висновок про причину смерті, формулювати судово-медичний діагноз та заповнювати лікарське свідоцтво про смерть у випадках мотоциклетної та велосипедної травми. 2. Володіти правилами описання ознак ушкоджень і морфологічних змін тканин та органів у випадках мотоциклетної та велосипедної травми. 3. Встановити механізм утворення ушкоджень, давність настання і причину смерті у випадках мотоциклетної та велосипедної травми. 4. Володіти принципами визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень потерпілих, звинувачених та інших осіб у випадках

	мотоциклетної та велосипедної травми. 5. Проводити вилучення, упакування і направлення біологічних об'єктів для лабораторних досліджень у випадках мотоциклетної та велосипедної травми.
Практичні навички/компетентності	
Перелік компетентностей/ практичних навичок	Рівень оволодіння
1. Проводити огляд трупа на місці його виявлення.	В
2. Проводити дослідження документів.	С
3. Проводити дослідження одягу з описом ушкоджень і забруднень;	С
4. Проводити дослідження трупних змін.	В
5. Проводити дослідження зовнішніх ушкоджень з обов'язковою вказівкою висоти їх розташування від підошовних поверхонь стоп.	С
6. Виконувати розтин порожнини черепа, грудної і черевної порожнин, вимірювання та дослідження з поверхні і на розрізах усіх вийнятих органів; виконувати зваження органів.	С
7. Проводити розтин м'яких тканин спини і сідниць, верхніх і нижніх кінцівок, усіх міжреберних м'язів.	В
8. Проводити дослідження і опис кісток після старанного очищення їх від м'яких тканин.	В
9. Виконувати направлення крові і сечі на судово-токсикологічне дослідження для визначення наявності і концентрації спиртів.	В
10. Виконувати направлення крові (у рідкому вигляді і на марлі) для визначення антигенної належності.	С
11. Виконувати направлення для судово-гістологічного архіву по одному шматочку внутрішніх органів і м'яких тканин із зон ушкоджень.	С
Курс 5	ТРАВМА ВІД ДІЇ РЕЙКОВОГО ТРАНСПОРТУ
Навчальна мета	Засвоїти правила проведення судово-медичної експертизи від дії рейкової травми
Знання	Вміння
1. Загальні відомості про залізничний та трамвайний травматизм. 2. Ушкодження від зіткнення поїзда, який рухався, з людиною. 3. Ушкодження від переїзду тіла колесом потягу. 4. Ушкодження від випадіння з потягу, стиснення між частинами вагонів та у пасажирів від дії внутрішніх частин вагонів. 5. Ушкодження від стиснення тіла між вагонами 6. Ушкодження у пасажирів від дії внутрішніх частин вагона.	1. Проводити судово-медичний розтин трупа, робити висновок про причину смерті, формулювати судово-медичний діагноз та заповнювати лікарське свідоцтво про смерть у випадках рейкової травми. 2. Володіти правилами описання ознак ушкоджень і морфологічних змін тканин та органів у випадках рейкової травми. 3. Володіти основами встановлення механізму утворення ушкоджень, давності настання і причини смерті у випадках рейкової травми. 4. Володіти принципами визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень потерпілих, звинувачених та інших осіб у випадках рейкової травми. 5. Проводити вилучення, упакування і направлення біологічних об'єктів для

	лабораторних досліджень.
Практичні навички/компетентності	
Перелік компетентностей/ практичних навичок	Рівень оволодіння
1. Проводити огляд трупа на місці його виявлення.	В
2. Проводити дослідження документів.	С
3. Проводити дослідження одягу з описом ушкоджень і забруднень;	В
4. Проводити дослідження трупних змін.	С
5. Проводити дослідження зовнішніх ушкоджень з обов'язковою вказівкою висоти їх розташування від підошовних поверхонь стоп.	С
6. Виконувати розтин порожнини черепа, грудної і черевної порожнин, а також вимірювання і дослідження з поверхні і на розрізах усіх вийнятих органів, проводити зваження органів.	В
7. Проводити розтин м'яких тканин спини і сідниць, верхніх і нижніх кінцівок, усіх міжреберних м'язів.	В
8. Проводити дослідження і опис кісток після старанного очищення їх від м'яких тканин.	В
9. Виконувати направлення крові і сечі на судово-токсикологічне дослідження для визначення наявності і концентрації спиртів.	С
10. Виконувати направлення крові (у рідкому вигляді і на марлі) для визначення антигенної належності.	С
11. Виконувати направлення для судово-гістологічного архіву по одному шматочку внутрішніх органів і м'яких тканин із зон ушкоджень.	С
Курс 6	АВІАЦІЙНА ТРАВМА
Навчальна мета	Засвоїти правила проведення судово-медичної експертизи внаслідок авіаційної травми
Знання	Вміння
<p>1. Загальні відомості і класифікація авіаційної травми.</p> <p>2. Ушкоджуючі фактори при авіаційних пригодах.</p> <p>3. Характер ушкоджень в екіпажу та пасажирів при різних видах авіаційних пригод.</p> <p>4. Особливості судово-медичної експертизи при авіаційних травмах.</p>	<p>1. Проводити огляд місця події і брати участь у сортуванні тіл при авіаційній катастрофі для з'ясування механізму травми та причини смерті.</p> <p>2. Проводити судово-медичний розтин трупа, робити висновок про причину смерті, формулювати судово-медичний діагноз та заповнювати лікарське свідоцтво про смерть у випадках авіаційної травми.</p> <p>3. Володіти правилами описання ознак ушкоджень і морфологічних змін тканин та органів у випадках авіаційної травми.</p> <p>4. Встановити механізм утворення ушкоджень, давність настання і причину смерті у випадках авіаційної травми.</p> <p>5. Володіти принципами визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень потерпілих,</p>

	звинувачених та інших осіб у випадках авіаційної травми. 6. Проводити вилучення, упакування і направлення біологічних об'єктів для лабораторних досліджень у випадках авіаційної травми.
Практичні навички/компетентності	

Перелік компетентностей/ практичних навичок	Рівень оволодіння
1. Проводити огляд трупа на місці його виявлення, сортування частин тіл.	В
2. Проводити дослідження документів.	С
3. Проводити дослідження одягу з описом ушкоджень і забруднень.	В
4. Проводити дослідження трупних змін.	С
5. Виконувати розтин порожнини черепа, грудної і черевної порожнин, а також вимірювання і дослідження з поверхні і на розрізах усіх вийнятих органів, проводити зваження органів.	В
6. Проводити розтин м'яких тканин спини і сідниць, верхніх і нижніх кінцівок, усіх міжреберних м'язів	В
7. Проводити дослідження і опис кісток.	В
8. Виконувати направлення крові і сечі на судово-токсикологічне дослідження для визначення наявності і концентрації спиртів.	С
9. Виконувати направлення крові (у рідкому вигляді і на марлі) для визначення антигенної належності та проведення ДНК (молекулярно-генетичного) дослідження.	С
10. Виконувати направлення для судово-гістологічного архіву по одному шматочку внутрішніх органів і м'яких тканин із зон ушкоджень.	С
Курс 7	СПОРТИВНА ТРАВМА
Навчальна мета	Засвоїти правила проведення судово-медичної експертизи спортивної травми
Знання	Вміння
1. Загальні відомості про спортивний травматизм 2. Механізм виникнення та морфологічні особливості ушкоджень при заняттях деякими видами спорту.	1. Проводити судово-медичний розтин трупа, робити висновок про причину смерті, формулювати судово-медичний діагноз та заповнювати лікарське свідоцтво про смерть у випадках спортивної травми. 2. Володіти правилами описання ознак ушкоджень і морфологічних змін тканин та органів у випадках спортивної травми. 3. Встановити механізм утворення ушкоджень, давність настання і причину смерті у випадках спортивної травми. 4. Володіти принципами визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень потерпілих, звинувачених та інших осіб у випадках

	спортивної травми. 5. Проводити вилучення, упакування і направлення біологічних об'єктів для лабораторних досліджень у випадках спортивної травми.
Практичні навички/компетентності	
Перелік компетентностей/ практичних навичок	Рівень оволодіння
1. Проводити огляд трупа на місці його виявлення.	С
2. Проводити дослідження документів.	С
3. Проводити дослідження одягу з описом ушкоджень і забруднень;	С
4. Проводити дослідження трупних змін.	С
5. Проводити дослідження зовнішніх ушкоджень з обов'язковою вказівкою висоти їх розташування від підошовних поверхонь стоп.	С
6. Виконувати розтин порожнини черепа, грудної і черевної порожнин, а також вимірювання і дослідження з поверхні і на розрізах усіх вийнятих органів, проводити зважування органів.	В
7. Проводити розтин м'яких тканин спини і сідниць, верхніх і нижніх кінцівок, усіх міжреберних м'язів.	В
8. Проводити дослідження і опис кісток після старанного очищення їх від м'яких тканин.	В
9. Виконувати направлення крові і сечі на судово-токсикологічне дослідження для визначення наявності і концентрації спиртів.	С
10. Виконувати направлення крові (у рідкому вигляді і на марлі) для визначення антигенної належності.	С
11. Виконувати направлення для судово-гістологічного ахіву по одному шматочку внутрішніх органів і м'яких тканин із зон ушкоджень.	С
Курс 8	УШКОДЖЕННЯ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ПРИ ПАДІННІ
Навчальна мета	Засвоїти правила проведення судово- медичної експертизи у випадках падіння з висоти.
Знання	Вміння
1. Загальні відомості про класифікацію падінь. 2. Механізм та умови виникнення ушкоджень. 3. Ушкодження, що виникають при падінні з висоти. 4. Ушкодження, що виникають при падінні з висоти власного зросту.	1. Проводити огляд місця події при падінні з висоти. 2. Проводити судово-медичний розтин трупа, робити висновок про причину смерті, формулювати судово-медичний діагноз та заповнювати лікарське свідоцтво про смерть при падінні з висоти. 3. Володіти правилами описання ознак ушкоджень і морфологічних змін тканин та органів при падінні з висоти. 4. Встановити механізм утворення ушкоджень, давність настання і причину смерті у випадках падіння з висоти. 5. Володіти принципами визначення ступеня

	тяжкості тілесних ушкоджень потерпілих, звинувачених та інших осіб у випадках падіння з висоти. 6. Проводити вилучення, упакування і направлення біологічних об'єктів для лабораторних досліджень у випадках падіння з висоти.
Практичні навички/компетентності	
Перелік компетентностей/ практичних навичок	Рівень оволодіння
1. Проводити огляд трупа на місці його виявлення, сортування частин тіл.	В
2. Проводити дослідження документів.	С
3. Проводити дослідження одягу з описом ушкоджень і забруднень.	В
4. Проводити дослідження трупних змін.	С
5. Виконувати розтин порожнини черепа, грудної і черевної порожнин, а також вимірювання і дослідження з поверхні і на розрізах усіх вийнятих органів, зважування органів.	В
6. Проводити розтин м'яких тканин спини і сідниць, верхніх і нижніх кінцівок.	В
7. Проводити дослідження і опис кісток після старанного очищення їх від м'яких тканин.	В
8. Проводити дослідження і опис кісток черепа з обов'язковим виміром його поздовжнього і поперечного розмірів, товщини лобної скроневої, тім'яної і потиличної кісток.	В
9. Проводити розтин головного мозку за Фішером.	В
10. Виконувати старанне дослідження виявлених внутрішньочерепних ушкоджень.	В
11. Виконувати направлення крові і сечі на судово-токсикологічне дослідження для визначення наявності і концентрації спиртів.	С
12. Виконувати вилучення, маркування та направлення на судово-гістологічне дослідження звичайного комплексу шматочків внутрішніх органів та головного мозку відповідно до Правил проведення судово-медичної експертизи (досліджень) трупів у бюро судово-медичної експертизи, затверджених наказом МОЗ України від 17.01.1995 № 6 «Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України», зареєстрованим в Міністерстві юстиції України від 26 липня 1995 р. за № 248/784.	С
13. Виконувати направлення крові (у рідкому вигляді і на марлі) для визначення антигенної належності за наявності ушкоджень, які супроводжуються зовнішньою кровотечею.	С
14. Виконувати направлення для судово-гістологічного архіву по одному шматочку внутрішніх органів і м'яких тканин із зон ушкоджень.	С
Курс 9	ПРОМИСЛОВА ТА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ТРАВМА
Навчальна мета	Засвоїти правила проведення судово-медичної експертизи промислової та сільськогосподарської травми.
Знання	Вміння

<p>1. Промисловий та сільськогосподарський травматизм, його особливості та морфологічні прояви.</p> <p>2. Ушкодження, які спричиняються гусеничним трактором.</p> <p>3. Механізм утворення та особливості ушкоджень при деяких видах тракторної травми.</p>	<p>1. Проводити судово-медичний розтин трупа, робити висновок про причину смерті, формулювати судово-медичний діагноз та заповнювати лікарське свідоцтво про смерть від промислової та сільськогосподарської травми.</p> <p>2. Володіти правилами описання ознак ушкоджень і морфологічних змін тканин та органів внаслідок промислової та сільськогосподарської травми.</p> <p>3. Встановити механізм утворення ушкоджень, давність настання і причину смерті внаслідок промислової та сільськогосподарської травми.</p> <p>4. Володіти принципами визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень потерпілих, звинувачених та інших осіб внаслідок промислової та сільськогосподарської травми.</p> <p>5. Проводити вилучення, упакування і направлення біологічних об'єктів для лабораторних досліджень внаслідок промислової та сільськогосподарської травми.</p>
---	--

Практичні навички/компетентності

Перелік компетентностей/ практичних навичок	Рівень оволодіння
1. Проводити огляд трупа на місці його виявлення.	С
2. Проводити дослідження документів.	С
3. Проводити дослідження одягу з описом ушкоджень і забруднень.	С
4. Проводити дослідження трупних змін.	С
5. Проводити дослідження зовнішніх ушкоджень з обов'язковою вказівкою висоти їх розташування від підшовних поверхонь стоп, від рівня сідничних горбів (нижнього краю симфізу), а також орієнтацією до вертикальної осі тіла, або до циферблата годинника.	В
6. Проводити розтин порожнини черепа, грудної і черевної порожнин, з урахуванням того, щоб секційний розріз не зачіпав ушкоджень.	В
7. Проводити розтин м'яких тканин в ділянці розташування ушкоджень поза зоною стандартного секційного розрізу.	В
8. Виконувати вимірювання і дослідження з поверхні і на розрізах усіх вийнятих органів; проводити зважування органів.	С
9. Виконувати обов'язкове проведення проби на емболію.	В
10. Виконувати направлення крові і сечі на судово-токсикологічне дослідження для визначення наявності і концентрації спиртів.	С
11. Виконувати направлення для судово-медико-криміналістичного дослідження шматків шкіри з кожним ушкодженням (або по одному з однотипних ушкоджень) для виявлення наявності металізації сторонніх включень, а також характеру і особливостей засобу травм.	В
12. Виконувати направлення крові (у рідкому вигляді і на марлі)	С

для визначення антигенної належності.		
13. Виконувати направлення для судово-гістологічного архіву по одному шматочку внутрішніх органів, а також промарковані шматочки органів і м'яких тканин із зон ушкоджень.		С
Курс 10	УШКОДЖЕННЯ ПРЕДМЕТАМИ	ГОСТРИМИ
Навчальна мета	Засвоїти правила проведення судово-медичної експертизи внаслідок ушкоджень гострими предметами	
Знання	Вміння	
<p>1. Загальні відомості про ушкодження, які спричиняються гострими предметами.</p> <p>2. Ушкодження від дії ріжучих знарядь та предметів.</p> <p>3. Ушкодження від дії колючих знарядь та предметів.</p> <p>4. Ушкодження від дії колючо-ріжучих знарядь та предметів.</p> <p>5. Ушкодження від дії рубаючих знарядь та предметів.</p> <p>6. Ушкодження від дії пиляючих знарядь та предметів.</p>	<p>1. Проводити судово-медичний розтин трупа, робити висновок про причину смерті, формулювати судово-медичний діагноз та заповнювати лікарське свідоцтво про смерть внаслідок ушкоджень гострими предметами.</p> <p>2. Володіти правилами описання ознак ушкоджень і морфологічних змін тканин та органів внаслідок ушкоджень гострими предметами.</p> <p>3. Встановити механізм утворення ушкоджень, давність настання і причину смерті внаслідок ушкоджень гострими предметами.</p> <p>4. Володіти принципами визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень потерпілих, звинувачених та інших осіб внаслідок ушкоджень гострими предметами.</p> <p>5. Проводити вилучення, упакування і направлення біологічних об'єктів для лабораторних досліджень внаслідок ушкоджень гострими предметами.</p>	
Практичні навички/компетентності		
Перелік компетентностей/ практичних навичок		Рівень оволодіння
1. Проводити огляд трупа на місці його виявлення.		В
2. Проводити дослідження документів.		С
3. Проводити дослідження одягу з описом ушкоджень і забруднень;		С
4. Проводити дослідження трупних змін.		С
5. Проводити дослідження зовнішніх ушкоджень з обов'язковою вказівкою висоти їх розташування від підшовних поверхонь стоп.		С
6. Виконувати розтин порожнини черепа, грудної і черевної порожнин, а також вимірювання і дослідження з поверхні і на розрізах усіх вийнятих органів; проводити зважування органів.		А
7. Проводити розтин м'яких тканин спини і сідниць, верхніх і нижніх кінцівок, усіх міжреберних м'язів.		В
8. Проводити дослідження і опис кісток після старанного очищення їх від м'яких тканин.		В
9. Виконувати направлення для судово-медико-криміналістичного дослідження шматків шкіри з кожним ушкодженням (або по одному з однотипних ушкоджень) для виявлення наявності металізації сторонніх включень, а також характеру і особливостей засобу травм.		С

10. Проводити направлення для судово-гістологічного архіву по одному шматочку внутрішніх органів, а також промарковані шматочки органів і м'яких тканин із зон ушкоджень та ранового каналу.	В
11. Проводити направлення крові (у рідкому вигляді і на марлі) для визначення антигенної належності.	С
12. Виконувати направлення крові і сечі на судово-токсикологічне дослідження для визначення наявності і концентрації спиртів.	С
Курс 11	ВОГНЕПАЛЬНІ УШКОДЖЕННЯ, ВИБУХОВА ТРАВМА
Навчальна мета	Засвоїти правила проведення судово-медичної експертизи вогнепальних ушкоджень і ушкоджень від вибухової травми
Знання	Вміння
1. Загальні відомості про вогнепальну зброю і вогнепальну травму. 2. Поняття про фактори, що супроводжують постріл. 3. Судово-медична характеристика кульових вогнепальних ушкоджень при пострілі з близької та неблизької відстаней. 4. Ушкодження холостими пострілами, атиповими снарядами, з атипової зброї. 5. Особливості ушкоджень шротом. 6. Відомості про різновиди вибухових пристроїв та морфологічні прояви вибухової травми.	1. Проводити судово-медичний розтин трупа, робити висновок про причину смерті, формулювати судово-медичний діагноз та заповнювати лікарське свідоцтво про смерть від вогнепальних ушкоджень і вибухової травми. 2. Володіти правилами описання ознак ушкоджень і морфологічних змін тканин та органів внаслідок вогнепальних ушкоджень і вибухової травми. 3. Встановити механізм утворення ушкоджень, давність настання і причину смерті внаслідок вогнепальних ушкоджень і вибухової травми. 4. Володіти принципами визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень потерпілих, звинувачених та інших осіб внаслідок вогнепальних ушкоджень і вибухової травми. 5. Проводити вилучення, упакування і направлення біологічних об'єктів для лабораторних досліджень внаслідок вогнепальних ушкоджень і вибухової травми.
Практичні навички/компетентності	
Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння
1. Проводити огляд трупа на місці його виявлення.	В
2. Проводити дослідження документів.	С
3. Проводити дослідження одягу з описом ушкоджень і забруднень.	В
4. Проводити дослідження трупних змін.	С
5. Проводити знайомство з документами.	С
6. За можливості провести тотальне, не менше як у двох проекціях рентгенологічне дослідження трупа.	В
7. Проводити дослідження зовнішніх ушкоджень з обов'язковою вказівкою висоти їх розташування від підошовних поверхонь стоп, а також від рівня сідничних горбів (нижнього краю симфізу – положення сидячи).	С
8. Виконувати розтин порожнини черепа, грудної і черевної порожнин.	В

9. Виконувати вимірювання і дослідження з поверхні і на розрізах усіх вийнятих органів.	С
10. Для судово-медико-криміналістичного дослідження надсилати всі (вхідні і вихідні) вогнепальні ушкодження.	В
11. Проводити направлення для судово-гістологічного архіву по одному шматочку внутрішніх органів, а також промарковані шматочки органів і м'яких тканин із зон ушкоджень та ранового каналу.	В
12. Проводити направлення крові (у рідкому вигляді і на марлі) для визначення антигенної належності.	С
13. Виконувати направлення крові і сечі на судово-токсикологічне дослідження для визначення наявності і концентрації спиртів.	С
Курс 12	РОЗЛАД ЗДОРОВ'Я ТА СМЕРТЬ ВІД ДІЇ ЕЛЕКТРИКИ
Навчальна мета	Засвоїти правила проведення судово-медичної експертизи розладів здоров'я і смерті від дії електрики
Знання	Вміння
1. Механізм смерті та морфологічні зміни тканин та органів від ураження технічною електрикою. 2. Механізм смерті та морфологічні зміни тканин та органів від ураження атмосферною електрикою (блискавкою, кульовою блискавкою).	1. Проводити судово-медичний розтин трупа, робити висновок про причину смерті, формулювати судово-медичний діагноз та заповнювати лікарське свідоцтво про смерть внаслідок дії технічної чи атмосферної електрики. 2. Володіти правилами описання ознак ушкоджень і морфологічних змін тканин та органів внаслідок дії технічної чи атмосферної електрики. 3. Встановити особливості ушкоджень, давність настання і причину смерті внаслідок дії технічної чи атмосферної електрики. 4. Володіти принципами визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень потерпілих, звинувачених та інших осіб внаслідок дії технічної чи атмосферної електрики. 5. Проводити вилучення, упакування і направлення біологічних об'єктів для лабораторних досліджень у випадках розладів здоров'я і смерті від дії електрики.
Практичні навички/компетентності	
Перелік компетентностей/практичних навичок	Рівень оволодіння
1. Проводити огляд трупа на місці його виявлення.	С
2. Проводити дослідження документів.	С
3. Проводити дослідження одягу з описом ушкоджень і забруднень.	С
4. Проводити дослідження трупних змін.	С
5. Виконувати розтин порожнини черепа, грудної і черевної порожнин.	В
6. Виконувати вимірювання та дослідження з поверхні і на розрізах	С

усіх вийнятих органів; виконувати зваження органів.		
7. Для судово-гістологічного дослідження направляти комплект шматочків внутрішніх органів, до якого додаються всі підозрілі на наявність електромітки ділянки шкіри (садна, синці, рани).		С
8. Для медико-криміналістичного дослідження направляти всі вказані зони обов'язково із симетрично розташованими на тілі непошкодженими ділянками шкіри.		С
9. Проводити направлення крові (у рідкому вигляді і на марлі) для визначення антигенної належності.		С
10. Виконувати направлення крові і сечі		С
11. Проводити направлення для судово-гістологічного архіву по одному шматочку внутрішніх органів і м'яких		С
Курс 13	РОЗЛАД ЗДОРОВ'Я ТА СМЕРТЬ ВІД НИЗЬКОЇ ТА ВИСОКОЇ ТЕМПЕРАТУР	
Навчальна мета	Засвоїти правила проведення судово-медичної експертизи від дії низької та високої температури	
Знання	Вміння	
1. Клінічні прояви та патоморфологічні зміни тканин та органів від загальної та місцевої дії холоду. 2. Клінічні прояви та патоморфологічні зміни тканин та органів від загальної та місцевої дії високої температури.	1. Проводити судово-медичний розтин трупа, робити висновок про причину смерті, формулювати судово-медичний діагноз та заповнювати лікарське свідчення про смерть від дії низької та високої температури. 2. Володіти правилами описання ознак ушкоджень і морфологічних змін тканин та органів від дії низької та високої температури. 3. Встановити особливості ушкоджень, давність настання і причину смерті від дії низької та високої температури. 4. Володіти принципами визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень потерпілих, звинувачених та інших осіб від дії низької та високої температури. 5. Проводити вилучення, упакування і направлення біологічних об'єктів для лабораторних досліджень від дії низької та високої температури.	
Практичні навички/компетентності		
Перелік компетентностей/практичних навичок		Рівень оволодіння
1. Проводити огляд трупа на місці його виявлення.		С
2. Проводити дослідження документів.		С
3. Проводити дослідження одягу з описом ушкоджень і забруднень.		С
4. Проводити дослідження трупних змін.		С
5. Виконувати розтин порожнини черепа, грудної і черевної порожнини.		В
6. Виконувати вимірювання та дослідження з поверхні і на розрізах усіх вийнятих органів; виконувати зваження органів.		С
7. При дії високих температур (вогню) направляти для судово-токсикологічного дослідження кров і сечу для визначення		С

наявності і концентрації спиртів, а також кров на виявлення карбоксигемоглобіну (допускається направлення в одному флаконі з кров'ю на спирти).		
8. При дії низької температури (переохолодженні) для судово-токсикологічного дослідження направляти кров і обов'язково сечу (за її відсутності - спинномозкову рідину, нирку або м'яз) для визначення наявності і концентрації спиртів.		С
9. Для судово-гістологічного дослідження направляти комплекс шматочків внутрішніх органів для якого при дії високої температури додаються шкіра з опіковою поверхнею і верхні дихальні шляхи, а при дії низької температури - шкіра з ділянок відмороження, яєчка, шлунок і дванадцятипала кишка.		С
Курс 14	СМЕРТЬ ВІД ЗМІН АТМОСФЕРНОГО ТИСКУ	
Навчальна мета	Засвоїти правила проведення судово-медичної експертизи від змін атмосферного тиску	
Знання	Вміння	
1. Розлад здоров'я та смерть від змін низького атмосферного тиску (гіпобарія). 2. Розлад здоров'я та смерть від змін високого атмосферного тиску (гіпербарія).	1. Проводити судово-медичний розтин трупа, робити висновок про причину смерті, формулювати судово-медичний діагноз та заповнювати лікарське свідоцтво. 2. Володіти правилами описання ознак ушкоджень і морфологічних змін тканин та органів від змін атмосферного тиску. 3. Встановити особливості ушкоджень, давність настання і причину смерті від змін атмосферного тиску. 4. Володіти принципами визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень потерпілих, звинувачених та інших осіб. 5. Проводити вилучення, упакування і направлення біологічних об'єктів для лабораторних досліджень від змін атмосферного тиску.	
Практичні навички/компетентності		
Перелік компетентностей/практичних навичок	Рівень оволодіння	
1. Проводити огляд трупа на місці його виявлення.	С	
2. Проводити дослідження документів.	С	
3. Проводити дослідження одягу з описом ушкоджень і забруднень.	С	
4. Проводити дослідження трупних змін.	С	
5. Виконувати розтин порожнини черепа, грудної і черевної порожнин.	В	
6. Виконувати вимірювання та дослідження з поверхні і на розрізах усіх виїнятих органів; виконувати зваження органів.	С	
7. Направляти для судово-токсикологічного дослідження кров і сечу для визначення наявності і концентрації спиртів.	С	
8. Для судово-гістологічного дослідження направляти комплект шматочків внутрішніх органів.	С	

Курс 15	РОЗЛАД ЗДОРОВ'Я ТА СМЕРТЬ ВІД ДІЇ ПРОМЕНИСТОЇ ЕНЕРГІЇ	
Навчальна мета	Засвоїти правила проведення судово-медичної експертизи від дії променевої енергії	
Знання	Вміння	
1. Клінічні та патоморфологічні зміни при променевих ураженнях. 2. Патоморфологічні зміни при променевій хворобі	1. Проводити судово-медичний розтин трупа, робити висновок про причину смерті, формулювати судово-медичний діагноз та заповнювати лікарське свідоцтво про смерть. 2. Володіти правилами описання ознак ушкоджень і морфологічних змін тканин та органів від дії променевої енергії. 3. Встановити особливості ушкоджень, давність настання і причину смерті від дії променевої енергії. 4. Володіти принципами визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень потерпілих, звинувачених та інших осіб. 5. Проводити вилучення, упакування і направлення біологічних об'єктів для лабораторних досліджень.	
Практичні навички/компетентності		
Перелік компетентностей/ практичних навичок		Рівень оволодіння
1. Проводити огляд трупа на місці його виявлення з додержанням правил безпеки при роботі з матеріалами, які мають радіоактивне забруднення.		В
2. Проводити дослідження документів.		С
3. Проводити дослідження одягу з описом ушкоджень і забруднень.		В
4. Проводити дослідження трупних змін.		С
5. Виконувати розтин порожнини черепа, грудної і черевної порожнини.		В
6. Виконувати вимірювання та дослідження з поверхні і на розрізах усіх вийнятих органів; виконувати зваження органів.		С
7. Направляти для судово-токсикологічного дослідження кров і сечу для визначення наявності і концентрації спиртів.		С
8. Для судово-гістологічного дослідження направляти комплект шматочків внутрішніх органів.		С
Курс 16	РОЗЛАД ЗДОРОВ'Я ТА СМЕРТЬ ПРИ ПОРУШЕННІ ЗОВНІШНЬОГО ДИХАННЯ, ВИКЛИКАНОГО МЕХАНІЧНИМИ ПЕРЕШКОДАМИ; УТОПЛЕННЯ ТА РАПТОВА СМЕРТЬ У ВОДІ	
Навчальна мета	Засвоїти правила проведення судово-медичної експертизи при порушенні зовнішнього дихання, викликаного механічними перешкодами, при утопленні та раптовій смерті у воді.	
Знання	Вміння	
1. Види порушення зовнішнього дихання. 2. Морфологічні зміни при	1. Проводити судово-медичний розтин трупа, робити висновок про причину смерті, формулювати судово-медичний діагноз та	

гіпоксії. 3. Странгуляційна гіпоксія. 4. Обтураційна гіпоксія 5. Компресійна гіпоксія. 6. Морфологічні ознаки утоплення. 7. Лабораторні засоби діагностики смерті від утоплення. 8. Методика судово-медичної експертизи трупа.	заповнювати лікарське свідоцтво про смерть. 2. Володіти правилами описання ознак ушкоджень і морфологічних змін тканин та органів у випадках смерті від порушення зовнішнього дихання. 3. Встановити особливості ушкоджень, давність настання і причину смерті від порушення зовнішнього дихання. 4. Володіти принципами визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень потерпілих, звинувачених та інших осіб. 5. Проводити вилучення, упакування і направлення біологічних об'єктів для лабораторних досліджень.
--	--

Практичні навички/компетентності

Перелік компетентностей/ практичних навичок	Рівень оволодіння
1. Проводити огляд трупа на місці його виявлення.	С
2. Проводити дослідження документів.	С
3. Проводити дослідження одягу з описом ушкоджень і забруднень.	С
4. Проводити дослідження трупних змін.	С
5. Виконувати розтин порожнини черепа, грудної і черевної порожнин.	В
6. Виконувати вимірювання та дослідження з поверхні і на розрізах усіх вийнятих органів; виконувати зваження органів.	С
7. Направляти для токсикологічного дослідження кров і сечу для визначення наявності і концентрації спиртів.	С
8. Для судово-гістологічного дослідження направляти комплекс шматочків внутрішніх органів.	С

Курс 17	РОЗЛАД ЗДОРОВ'Я ТА СМЕРТЬ
Навчальна мета	Засвоїти правила проведення судово-медичної експертизи при отруєннях
Знання	Вміння
1. Дія отруйних речовин та розпізнавання отруєнь. 2. Отруєння їдкими отрутами. 3. Отруєння деструктивними отрутами. 4. Отруєння отрутами, які змінюють склад крові. 5. Отруєння отрутами, які збуджують, пригнічують та паралізують нервову систему	1. Проводити судово-медичний розтин трупа, робити висновок про причину смерті, формулювати судово-медичний діагноз та заповнювати лікарське свідоцтво про смерть від отруєння. 2. Володіти правилами описання ознак ушкоджень і морфологічних змін тканин та органів при смерті від отруєння. 3. Встановити особливості ушкоджень, давність настання і причину смерті від отруєння. 4. Володіти принципами визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень потерпілих, звинувачених та інших осіб від отруєння. 5. Проводити вилучення, упакування і направлення біологічних об'єктів для лабораторних досліджень при

	отруєннях.
Практичні навички/компетентності	
Перелік компетентностей/ практичних навичок	Рівень оволодіння
1. Проводити огляд трупа на місці його виявлення.	В
2. Проводити дослідження документів.	С
3. Проводити дослідження одягу з описом ушкоджень і забруднень.	В
4. Проводити дослідження трупних змін.	В
5. Виконувати розтин порожнини черепа, грудної і черевної порожнин.	В
6. Виконувати вимірювання та дослідження з поверхні і на розрізах усіх вийнятих органів; виконувати зваження органів.	С
7. Направляти для судово-токсикологічного дослідження кров і сечу для визначення наявності і концентрації спиртів.	С
8. Направляти для судово-токсикологічного дослідження кров і сечу для виявлення отруйних речовин.	В
9. Для судово-гістологічного дослідження направляти комплект шматочків внутрішніх органів.	С
Курс 18	СУДОВО-МЕДИЧНА ЕКСПЕРТИЗА ПОТЕРПІЛИХ, ОСІБ, ЯКІ ЗВИНУВАЧУЮТЬСЯ, ТА ІНШИХ
Навчальна мета	Засвоїти правила проведення судово-медичної експертизи потерпілих, обвинувачених та інших осіб
Знання	Вміння
1. Методика проведення судово-медичної експертизи потерпілих, обвинувачених та інших осіб. 2. Судово-медична характеристика ушкоджень, які можуть допомогти слідчим органам у встановленні факту катувань, мордувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність видів поведінки і покарання з використанням положень Стамбульського протоколу. 3. Судово-медична експертиза визначення ступеня тяжкості ушкоджень. 4. Судово-медична експертиза розміру втрати працездатності. 5. Судово-медична експертиза інтерсексуального стану, встановлення статі, статевої зрілості, статевої недоторканості. 6. Судово-медична експертиза	1. Проводити визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень потерпілих, звинувачених та інших осіб. 2. Володіти правилами описання ознак ушкоджень, які можуть допомогти слідчим органам у встановленні факту катувань, мордувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність видів поведінки і покарання з використанням положень Стамбульського протоколу. 3. Проводити експертизу розміру втрати працездатності. 4. Володіти основами експертизи інтерсексуального стану, встановлення статі, статевої зрілості, статевої недоторканості. 5. Володіти методологією проведення експертизи статевих злочинів та положеннями Європейської Конвенції з прав людини (ЄКПЛ), Стамбульського протоколу, Стамбульської конвенції. 6. Проводити вилучення, упакування і направлення біологічних об'єктів для лабораторних досліджень при статевих злочинах.

<p>встановлення вагітності, минулих пологів та абортів.</p> <p>7. Судово-медична експертиза у випадках статевих злочинів. Європейська Конвенція з прав людини (ЄКПЛ), Стамбульський протокол, Стамбульська конвенція.</p> <p>8. Судово-медична експертиза віку.</p>	
Практичні навички/компетентності	
Перелік компетентностей/ практичних навичок	Рівень оволодіння
1. Встановлення особи потерпілого (ої).	В
2. Ознайомлення з оригіналами медичних документів.	С
3. Проведення медичного обстеження потерпілого (-ої).	В
4. Описання характеру ушкоджень, їх локалізацію і властивості.	С
5. Направлення, у разі потреби, потерпілого на додаткові дослідження до відповідних спеціалістів.	В
6. Оцінка ступеня тяжкості тілесних ушкоджень із зазначенням кваліфікаційної ознаки: небезпеки для життя, розладу здоров'я, стійкої втрати загальної працездатності.	В
7. Визначення механізму виникнення ушкоджень (термін) їх заподіяння, вид знаряддя і засобу, яким вони могли бути спричинені.	В
8. Направляти для судово-токсикологічного дослідження кров і сечу для визначення наявності і концентрації спиртів, отруйних чи наркотичних речовин.	С
Курс 19	ОГЛЯД ТРУПА НА МІСЦІ ЙОГО ВІЯВЛЕННЯ
Навчальна мета	Засвоїти правила проведення огляду трупа на місці його виявлення
Знання	Вміння
<p>1. Огляд трупа на місці його виявлення як процесуальна дія.</p> <p>2. Правовий стан лікаря судово-медичного експерта, який бере участь в огляді місця події.</p> <p>3. Основні задачі лікаря судово-медичного експерта при огляді трупа.</p> <p>4. Методика проведення огляду трупа на місці його виявлення або на місці події і особливості стадій огляду трупа.</p> <p>5. Особливості встановлення давності настання смерті та необхідне для цього оснащення.</p> <p>6. Особливості виявлення, вилучення та упакування</p>	<p>1. Володіти методикою проведення огляду трупа на місці його виявлення або на місці події.</p> <p>2. Володіти методиками встановлення давності настання смерті та необхідним для цього оснащенням.</p> <p>3. Проводити вилучення, упакування і направлення об'єктів для лабораторних досліджень.</p> <p>4. Володіти правилами оформлення запису у протоколі огляду трупа і огляду місця події.</p> <p>5. Володіти особливостями огляду трупів осіб, що загинули за умов автомобільної, залізничної травми та вогнепальної (вибухової) травми.</p> <p>6. Володіти особливостями огляду трупа новонародженої дитини.</p>

<p>об'єктів, з місця події.</p> <p>7. Оформлення запису у протоколі огляду трупа і огляду місця події.</p> <p>8. Особливості огляду трупів осіб, що загинули за умов автомобільної транспортної травми.</p> <p>9. Особливості огляду трупів осіб, що загинули за умов рейкової транспортної травми.</p> <p>10. Особливості первинного огляду трупів осіб, що загинули за умов вогнепальної (вибухової) травми.</p> <p>11. Особливості огляду трупа новонародженої дитини.</p>	
Практичні навички/компетентності	
Перелік компетентностей/ практичних навичок/	Рівень оволодіння
1. Встановлення факту настання смерті.	В
2. Визначання давності настання смерті (ранніх чи пізніх трупних змін).	В
3. Сприяти слідчому здійснити правильний і послідовний огляд трупа.	С
4. Сприяти слідчому у виявленні і вилученні слідів, схожих на кров, сперму і інші виділення людини, волосся, а також речі, предмети, засоби, зброю та інші об'єкти.	С
5. Проведення вилучення, упакування і направлення об'єктів для лабораторних досліджень.	В
6. Висловлювати в усній формі попереднє судження про характер, механізм і давність утворення виявлених ушкоджень, про засоби травми тощо.	С
7. Оформлення запису лікаря судово- медичного експерта у протоколі огляду трупа і огляду місця події.	С
Курс 20	ЗАСВОЇТИ ПРАВИЛА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТРУПА
Знання	Вміння
<p>1. Вчення про смерть та трупні явища.</p> <p>2. Правила проведення судово-медичної експертизи (дослідження) трупів у бюро судово-медичної експертизи, затверджені наказом МОЗ України від 17.01.1995 р. № 6 «Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України», зареєстровані в Міністерстві юстиції</p>	<p>1. Володіти правилами проведення судово-медичної експертизи (дослідження) трупів у бюро судово-медичної експертизи при насильницькій смерті.</p> <p>2. Володіти методиками встановлення давності настання смерті та вміти користуватись необхідним для цього оснащенням.</p> <p>3. Проводити вилучення, упакування і направлення об'єктів для лабораторних досліджень.</p> <p>4. Оформлювати титульну сторінку висновку експерта відповідно до форми № 170/о,</p>

<p>України від 26 липня 1995 р. за № 257/793.</p> <p>3. Особливості судово-медичного дослідження трупа при різних видах насильницької смерті.</p> <p>4. Встановлення давності настання смерті.</p> <p>5. Виявлення, вилучення та упакування об'єктів для лабораторних досліджень.</p> <p>6. Складання та оформлення висновку експерта, що охоплює: оформлення титульної сторінки відповідно до форми №170/о, затвердженої наказом МОЗ України від 05.08.1999 р. № 197, та вступної частини; оформлення дослідної частини відповідно до Правил проведення судово-медичної експертизи (дослідження) трупів у бюро судово-медичної експертизи, затверджених наказом МОЗ України від 17.01.95 № 6 «Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України», зареєстрованим в Міністерстві юстиції України від 26 липня 1995 р. за № 257/793; формулювання підсумків (заключної частини).</p> <p>7. Заповнювати лікарське свідоцтво про смерть (форма № 106/о), затверджена наказом МОЗ України від 08.08.2006 р. № 545, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 25 жовтня 2006 р. за № 1152/13026, відповідно до Інструкції щодо заповнення та видачі лікарського свідоцтва про смерть (форма № 106/о).</p>	<p>затвердженої наказом МОЗ України від 05.08.1999 р. № 197, складати та оформлювати вступну, дослідну частини висновку експерта з формулюванням підсумків; заповнювати лікарське свідоцтво про смерть (форма № 106/о), затверджена наказом Міністерства охорони здоров'я України від 08.08.2006 № 545, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 25 жовтня 2006 р. за № 1152/13026 відповідно до Інструкції щодо заповнення та видачі лікарського свідоцтва про смерть (форма № 106/о).</p> <p>5. Володіти особливостями судово-медичної експертизи трупів осіб, що загинули за різних причин насильницької смерті.</p>
Практичні навички/компетентності	
Перелік компетентностей/ практичних навичок	Рівень оволодіння
1. Проводити дослідження документів.	С
2. Проводити дослідження одягу з описом ушкоджень і забруднень.	С
3. Проводити дослідження трупних змін.	С
4. Проводити дослідження зовнішніх ушкоджень, виконувати їх детальний опис, зазначати точну анатомічну локалізацію з обов'язковою вказівкою висоти їх розташування від підошовних	С

поверхонь стоп.	
5. Виконувати розтин порожнини черепа, грудної і черевної порожнин.	В
6. Виконувати вимірювання та дослідження з поверхні і на розрізах усіх вийнятих органів; виконувати зваження органів.	В
7. Проводити розтин м'яких тканин спини і сідниць, верхніх і нижніх кінцівок, усіх міжреберних м'язів.	В
8. Проводити дослідження і опис кісток після старанного очищення їх від м'яких тканин.	С
9. Виконувати направлення для судового медико-криміналістичного дослідження фрагментів шкіри з кожним ушкодженням (або по одному з однотипних ушкоджень) для виявлення наявності металізації сторонніх включень, а також характеру і особливостей засобу травм.	С
10. Проводити направлення для судово-гістологічного дослідження по одному шматочку внутрішніх органів, а також промарковані шматочки органів і м'яких тканин із зон ушкоджень.	С
11. Проводити направлення крові (у рідкому вигляді і на марлі) для визначення антигенної належності.	С
12. Виконувати направлення крові і сечі на судово-токсикологічне дослідження для визначення наявності і концентрації спиртів.	В
13. Складати та оформлювати висновок експерта (форма № 170/о), затверджена наказом МОЗ України. 05.08.1999 р. № 197.	В
14. Заповнювати лікарське свідоцтво про смерть (форма № 106/о), затверджена наказом МОЗ України від 08.08.2006 № 545, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 25 жовтня 2006 р. за № 1152/13026, відповідно до Інструкції щодо заповнення та видачі лікарського свідоцтва про смерть (форма № 106/о)	В
Курс 21	СУДОВО-МЕДИЧНА ЕКСПЕРТИЗА ТРУПА ПРИ РАПТОВІЙ СМЕРТІ
Навчальна мета	Засвоїти правила проведення судово-медичної експертизи трупа при раптовій смерті
Знання	Вміння
1. Вчення про смерть та трупні явища. 2. Причини та генез раптової смерті. 3. Раптова смерть при захворюваннях головного мозку та його оболонок. 4. Раптова смерть при захворюваннях серця та судин. 5. Раптова смерть при захворюваннях органів дихання, травлення та сечовиділення. 6. Раптова смерть при інфекційних та паразитарних захворюваннях. 7. Раптова смерть при алергічних	1. Володіти Правилами проведення судово-медичної експертизи (дослідження) трупів у бюро судово-медичної експертизи, затвердженими наказом МОЗ України від 17.01.95 № 6 «Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України», зареєстрованим в Міністерстві юстиції України від 26 липня 1995 р. за № 257/793. 2. Володіти методиками встановлення давності настання смерті та вміння користуватись необхідним для цього оснащенням. 3. Проводити вилучення, упакування і направлення об'єктів для лабораторних досліджень. 4. Оформлювати титульну сторінку висновку експерта відповідно до форми № 170/о,

<p>станах та захворюваннях.</p> <p>8. Раптова смерть дітей.</p> <p>9. Правила проведення судово-медичної експертизи (дослідження) трупів у бюро судово-медичної експертизи, затверджені Наказом МОЗ України від 17.01.95 № 6 «Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України», зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 26 липня 1995 р. за № 257/793.</p> <p>10. Особливості судово-медичного дослідження трупа при різних видах насильницької смерті.</p> <p>11. Встановлення давності настання смерті.</p> <p>12. Виявлення, вилучення та упакування об'єктів для лабораторних досліджень.</p> <p>13. Порядок складання та оформлення висновку експерта (форма № 170/о), оформлення протокольної частини, формулювання підсумків (заключної частини).</p> <p>14. Інструкцію щодо заповнення та видачі лікарського свідоцтва про смерть (форма № 106/о), затверджену наказом МОЗ України від 08.08.2006 № 545, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 25 жовтня 2006 р. за № 1152/13026.</p>	<p>затвердженої наказом МОЗ України від 05.08.1999 р. № 197, складати та оформлювати вступну, дослідну частини висновку експерта з формулюванням підсумків; заповнювати лікарське свідоцтво про смерть (форма № 106/о), затверджена наказом Міністерства охорони здоров'я України від 08.08.2006 № 545, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 25 жовтня 2006 р. за № 1152/13026 відповідно до Інструкції щодо заповнення та видачі лікарського свідоцтва про смерть (форма № 106/о).</p> <p>5. Володіти особливостями судово-медичної експертизи трупів осіб при раптовій смерті.</p>
---	---

Практичні навички/компетентності

Перелік компетентностей/ практичних навичок	Рівень оволодіння
1. Проводити дослідження документів.	С
2. Проводити дослідження одягу з описом ушкоджень і забруднень.	С
3. Проводити дослідження трупних змін.	С
4. Проводити дослідження зовнішніх ушкоджень, виконувати їх детальний опис, зазначати точну анатомічну локалізацію з обов'язковою вказівкою висоти їх розташування від підошовних поверхонь стоп.	С
5. Виконувати розтин порожнини черепа, грудної і черевної порожнини	В
6. Виконувати вимірювання та дослідження з поверхні і на розрізах усіх вийнятих органів; виконувати зваження органів.	В

7. У випадках раптової смерті осіб віком 15-40 років за відсутності вроджених вад серця проводити повне макро- мікроскопічне рефлексогенних ділянок (сино- каротидного вузла, сонячного сплетіння тощо).	В
8. У випадках раптової смерті осіб віком 15-40 років за відсутності вроджених вад серця надсилати для судово- гістологічного дослідження комплект шматочків органів та головного мозку, керуючись відповідними положеннями Правил проведення судово- медичної експертизи (дослідження) трупів у бюро судово- медичної експертизи, затверджених Наказом МОЗ України від 17.01.95 № 6 «Про розвиток та вдосконалення судово- медичної служби України», зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 26 липня 1995 р. № 248/784.	С
9. При смерті осіб віком понад 40 років: виконувати звичайний обсяг розтину; при виразних ознаках хронічної ішемічної хвороби серця і при відсутності запаху алкоголю від порожнин і внутрішніх органів трупа проводити взяття шматочків органів на судово- гістологічне дослідження в архів (при взятті аналізів на судово-токсикологічне дослідження внутрішні органи в гістологічний архів не надсилаються).	С
10. Проводити направлення крові (у рідкому вигляді і на марлі) для визначення антигенної належності.	С
11. Виконувати направлення крові і сечі на судово-токсикологічне дослідження для визначення наявності і концентрації спиртів.	С
12. Складати та оформлювати висновок експерта (форма № 170/о), затверджена наказом МОЗ України. 05.08.1999 р. № 197.	С
13. Заповнювати лікарське свідоцтво про смерть (форма № 106/о), затверджена наказом МОЗ України від 08.08.2006 № 545, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 25 жовтня 2006 р. за № 1152/13026, відповідно до Інструкції щодо заповнення та видачі лікарського свідоцтва про смерть (форма № 106/о).	С
Курс 22	СУДОВО-МЕДИЧНА ЕКСПЕРТИЗА ТРУПІВ НОВОНАРОДЖЕНИХ
Навчальна мета	Засвоїти правила проведення судово-медичної експертизи трупів новонароджених
Знання	Вміння
1. Вчення про смерть та трупні явища. 2. Особливості судово-медичного дослідження трупів новонароджених. 3. Встановлення ознак новонародженості немовля. 4. Встановлення живої чи мертвнонародженості дитини. 5. Визначення доношеності (зрілості) і життєздатності новонародженої дитини. 6. Встановлення тривалості її внутрішньо- утробного життя. 7. Встановлення тривалості	1. Володіти «Правилами проведення судово-медичної експертизи (дослідження) трупів у бюро судово- медичної експертизи, затверджених Наказом МОЗ України» від 17.01.95 № 6 «Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України», зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 26 липня 1995 р. за № 248/784. 2. Володіти методиками встановлення давності настання смерті. 3. Проводити пробу на повітряну емболію. 4. Проводити вилучення, упакування і направлення об'єктів для лабораторних досліджень.

<p>життя дитини після народження.</p> <p>8. Визначення, чи надавалась дитині необхідна допомога та, чи здійснювався за нею належний догляд.</p> <p>9. Встановлення причини смерті та давності її настання.</p> <p>10. Виявлення, вилучення та упакування об'єктів для лабораторних досліджень.</p> <p>11. Складання та оформлення висновку експерта, що охоплює: оформлення титульної сторінки відповідно до форми № 170/о, затвердженої наказом МОЗ України від 05.08.1999 р. № 197, та вступної частини; оформлення дослідної частини відповідно до Правил проведення судово-медичної експертизи (дослідження) трупів у бюро судово- медичної експертизи, затверджених наказом МОЗ України від 17.01.95 № 6 «Про розвиток та вдосконалення судово- медичної служби України», зареєстрованим в Міністерстві юстиції України від 26 липня 1995 р. за № 257/793; формулювання підсумків (заключної частини).</p> <p>12. Заповнювати лікарське свідоцтво про перинатальну смерть (форма № 106-2/о), затверджена наказом МОЗ від 08.08.2006 № 545, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 25 жовтня 2006 р. за № 1154/13028, відповідно до Інструкції щодо заповнення і реєстрації лікарського свідоцтва про перинатальну смерть (форма № 106-2/о).</p>	<p>5. Складати та оформлювати протокольну частину висновку експерта з формулюванням підсумків (заключної частини), заповнювати лікарське свідоцтво про перинатальну смерть (форма № 106- 2/о), затверджена наказом МОЗ від 08.08.2006 № 545, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 25 жовтня 2006 р. за № 1154/13028, відповідно до Інструкції щодо заповнення і реєстрації лікарського свідоцтва про перинатальну смерть (форма № 106-2/о).</p> <p>6. Володіти особливостями методики розтину трупів новонароджених.</p>
Практичні навички/компетентності	
Перелік компетентностей/ практичних навичок	Рівень оволодіння
1. Проводити дослідження документів.	С
2. Проводити дослідження зовнішніх ушкоджень.	С
3. Проводити визначення ознак новонародженості немовля.	В
4. Проводити визначення живо- чи мертвнонародженості дитини.	В

5. Проводити визначення доношеності (зрілості) і життєздатності новонародженої дитини.	В
6. Проводити встановлення тривалості її внутрішньоутробного життя.	В
7. Проводити визначення тривалості життя дитини після народження.	В
8. Проводити пробу на повітряну емболію.	В
9. Проводити визначення, чи надавалась дитині необхідна допомога та, чи здійснювався за нею належний догляд.	В
10. Проводити визначення причини смерті та давності її настання.	В
11. Проводити виявлення, вилучення та упакування об'єктів для лабораторних досліджень.	В
12. Складати та оформлювати висновок експерта (форма № 170/о), затверджена наказом МОЗ України. 05.08.1999 р. № 197 з формулюванням підсумків (заключної частини).	С
13. Заповнювати лікарське свідоцтво про перинатальну смерть (форма № 106-2/о), затверджена наказом МОЗ від 08.08.2006	С
Курс 23	СУДОВО-МЕДИЧНА ЕКСПЕРТИЗА РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ В СУДОВО-МЕДИЧНІЙ ЛАБОРАТОРІЇ
Навчальна мета	Засвоїти правила проведення судово-медичної експертизи речових доказів в судово-медичній лабораторії
Знання	Вміння
1. Загальні відомості про речові докази. 2. Визначення поняття речові докази і його тлумачення відповідно до Кримінального процесуального кодексу України. 3. Речові докази біологічного походження. 4. Роль лікаря судово-медичного експерта у виявленні речових доказів під час огляду місця події, їх описанні та вилученні.	1. Проводити макроскопічне дослідження та вирізку секційного матеріалу, інтерпретувати і аналізувати його результати. 2. Володіти правилами вилучення об'єктів судово-медичної експертизи для досліджень у відділеннях судово-медичної лабораторії.
Практичні навички/компетентності	
Перелік компетентностей/ практичних навичок	Рівень оволодіння
1. Проводити дослідження документів.	С
2. Допомогати працівникам слідчо-судових органів у виявленні речових доказів біологічного походження під час огляду місця події.	С
3. Проводити дослідження одягу з описом ушкоджень і забруднень.	С
4. Направляти речові докази, отримані під час розтину чи при обстеженні потерпілих, обвинувачених та інших осіб (кров, мазки та тампони з вмістом піхви, ротової порожнини, прямої кишки, змиви зі статевих органів і деякі інші) до відділень судово-медичної лабораторії.	С
5. Проводити вилучення шматочків внутрішніх органів, а також вилучення та маркування шматочків органів і м'яких тканин із зон ушкоджень.	С

6. Проводити направлення для судово-гістологічного дослідження по одному шматочку внутрішніх органів, а також промарковані шматочки органів і м'яких тканин із зон ушкоджень.	С
7. Володіти особливостями застосування цифрових технологій у судовій фотографії, та основними видами фотозйомки в судово-медичній	А
8. Знати комплекс лабораторних методів і методик, що дозволяють проводити визначення (ідентифікацію) факторів, що супроводжують постріл із вогнепальної зброї: емісійний спектрографічний метод, інфрачервона спектрометрія, іскрова мас-спектрометрія, атомно-абсорбційний аналіз, нейтронно-активаційний аналіз та інші.	А
Курс 24	СУДОВО-МЕДИЧНА ЕКСПЕРТИЗА ЗА МАТЕРІАЛАМИ СУДОВИХ СПРАВ ТА МАТЕРІАЛАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ
Навчальна мета	Засвоїти правила проведення судово-медичної експертизи за матеріалами судових справ та матеріалами досудового розслідування
Знання	Вміння
<p>1. Правила проведення комісійних судово-медичних експертиз в бюро судово-медичної експертизи, затверджені наказом МОЗ України від 17.01.1995 №6 «Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби. України», зареєстрованим в Міністерстві юстиції України від 26 липня 1995 р. за № 256/792.</p> <p>2. Процесуальні, організаційні та етичні основи судово-медичної експертизи в Україні.</p> <p>3. «Міжнародна статистична класифікація хвороб і проблем, пов'язаних зі здоров'ям».</p> <p>4. Порядок призначення і особливості проведення судово-медичної експертизи за матеріалами судових справ та матеріалів досудового розслідування.</p> <p>5. Матеріали кримінальних та цивільних справ як об'єкт судово-медичної експертизи.</p> <p>6. Судово-медична експертиза за матеріалами справ при різних видах смерті.</p> <p>7. Судово-медична експертиза за матеріалами справ у випадках неналежного надання медичної</p>	<p>1. Володіти порядком призначення і особливостями проведення судово-медичної експертизи за матеріалами справ.</p> <p>2. Володіти Правилами проведення комісійних судово-медичних експертиз в бюро судово-медичної експертизи, затвердженими наказом МОЗ України від 17.01.1995 № 6 «Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України», зареєстрованим в Міністерстві юстиції України від 26 липня 1995 р. за № 256/792.</p> <p>3. Володіти навичками дослідження матеріалів кримінальних та цивільних справ як об'єктів судово-медичної експертизи.</p> <p>4. Володіти навичками аналізу та інтерпретації первинних, додаткових та повторних судово-медичних експертиз за матеріалами справ.</p>

допомоги.	
Практичні навички/компетентності	
Перелік компетентностей/ практичних навичок	Рівень оволодіння
1. Проводити дослідження документів: матеріалів досудового розслідування як об'єктів судово-медичної експертизи.	В
2. Знати чинні процесуальні положення при проведенні судово-медичної експертизи у кримінальних провадженнях.	С
3. Знати чинні процесуальні положення при проведенні судово-медичної експертизи за матеріалами цивільних справ.	С
4. Знати Правила проведення комісійних судово-медичних експертиз в бюро судово- медичної експертизи, затверджені наказом МОЗ України від 17.01.1995 №6 «Про розвиток та вдосконалення судово- медичної служби України», зареєстрованим в Міністерстві юстиції України від 26 липня 1995 р. за № 256/792.	С
5. Володіти виконанням комісійних судово-медичних експертиз при різних видах смерті.	В
6. Володіти виконанням комісійних судово- медичних експертиз по справам про порушення медичним персоналом професійних обов'язків, а саме: при ненаданні медичної допомоги хворому; при неналежному наданні медичної допомоги.	В
7. Складати та оформлювати висновок експерта (форма № 170/о), затверджена наказом МОЗ України. 05.08.1999 р. №197.	В
Курс 25	КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ПРИ ПРОВЕДЕННІ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЗАГИБЛИХ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ І ТЕХНОГЕННИХ КАТАСТРОФАХ
Мета	Засвоїти основи комплексного підходу при проведенні ідентифікації загиблих під час збройних конфліктів і техногенних катастроф
Знання	Вміння
1. Судово-медична експертиза, ідентифікація особи. 2. Речові докази. 3. Особливості дослідження об'єктів судово-медичної експерттизи для їх диференціації та ідентифікації. 4. Методи ідентифікації особи. 5. Медико-криміналістичні дослідження в судово-медичній експертизі. 6. Дактилоскопія, дослідження дерматогліфіки особливостей кисті і стопи. 7. Одонтологічне дослідження при ідентифікації особи. 8. Молекулярно-генетична експертиза. Особливості ДНК-ідентифікації. Особливості відбо-	1. Володіти поняттями ідентифікації особи. 2. Володіти основними положеннями про дослідження об'єктів судово-медичної експертизи з метою їх диференціації та ідентифікації. 3. Обирати оптимальні методи дослідження залежно від кількості та якості біологічного матеріалу з метою підвищення результативності та інформативності судово-медичної експертизи.

ру матеріалу від трупів (останків) для ДНК-ідентифікації. Послідовність робочих процесів проведення ДНК-типування, аналіз генетичного профілю. 9. Виявлення, вилучення та упакування об'єктів для лабораторних досліджень.	
Практичні навички/компетентності	
Перелік компетентностей/ практичних навичок	Рівень оволодіння
1. Проводити дослідження документів.	С
2. Проводити збір анамнестичних, медичних даних.	С
3. Проводити антропоскопічне дослідження (складання словесного портрета, патескопія /родимки, зморшки, рубці, татуювання/, профзахворювання, фізичні вади та ін.), опис одягу і взуття.	С
4. Проводити антропометричні дослідження.	С
5. Готувати шкіру кистей для проведення дактилоскопії.	С
6. Проводити одонтологічне дослідження.	В

4. СТРУКТУРА ПРОГРАМИ

І рік навчання
Тривалість навчання – 3 місяці (468 години)

Код курсу	Назва	Кількість годин			
		Лекц.	Прак	Сем	Разом
ОК 1	Судово-медична служба в системі охорони здоров'я України. Європейська Конвенція з прав людини (ЄКПЛ), Стамбульський протокол, Стамбульська конвенція, інші міжнародні нормативно-правові акти та рекомендації	4	12	2	18
ОК 2	Розлад здоров'я від ушкоджень	4	32	10	46
ОК 3	Автомобільні травми	4	32	12	48
ОК 4	Мотоциклетна та велосипедна травми	4	12	2	18
ОК 5	Травма від дії рейкового транспорту	4	18	6	28
ОК6	Авіаційна травма	4	8	2	14
ОК7	Спортивна травма	-	6	4	10
ОК8	Ушкодження, які виникають при падінні	4	18	10	32
ОК9	Промислова та сільськогосподарська травма	-	6	4	10
ОК10	Ушкодження гострими предметами	4	20	4	28
ОК11	Вогнепальні ушкодження, вибухова травма	4	42	20	66
ОК12	Розлад здоров'я та смерть від дії електрики	4	12	4	20
ОК13	Розлад здоров'я та смерть від дії низької та високої температур	2	8	2	12
ОК14	Розлад здоров'я та смерть від змін атмосферного тиску	-	6	2	8
ОК15	Розлад здоров'я та смерть від дії променевої енергії	-	8	2	10

OK16	Розлад здоров'я та смерть при порушенні зовнішнього дихання, викликаного механічними перешкодами, утоплення та раптова смерть у воді	4	20	12	36
	Проміжний контроль (I рік навчання)			4	
	Суміжні спеціальності (дисципліни) та додаткові програми:				
	Патологічна анатомія	4	20	12	36
	Медицина невідкладних станів			6	6
	Військово-медична підготовка			6	6
	Військово-спеціальна підготовка			6	6
	Організація невідкладної медичної допомоги при надзвичайних ситуаціях			6	6
	Всього	50	280	138	468

II рік навчання

Тривалість навчання – 3 місяці (468 години)

Код курсу	Назва	Кількість годин			
		Лекц.	Прак	Сем	Разом
OK17	Розлад здоров'я та смерть від отруень	6	10	8	24
OK18	Судово-медична експертиза потерпілих, осіб, які звинувачуються, та інших.	8	40	30	78
OK19	Огляд трупа на місці його виявлення	2	22	16	40
OK20	Судово-медична експертиза трупа	8	92	42	142
OK21	Судово-медична експертиза трупа при раптовій смерті	4	40	8	52
OK22	Судово-медична експертиза трупів новонароджених	4	10	4	18
OK23	Судово-медична експертиза речових доказів в судово- медичній лабораторії	4	50	10	64
OK24	Судово-медична експертиза за матеріалами судових та за матеріалами досудового розслідування	10	12	6	28
OK25	Комплексний підхід при проведенні ідентифікації особи під час збройного конфлікту або техногенної катастрофи	4	4	8	16
	Підсумковий контроль (атестація)			6	6
	Всього	50	280	138	468

5. ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ / СЕМІНАРСЬКИХ / ПРАКТИЧНИХ / ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

5.1. Темы лекційних занять

I рік навчання

№	Назва теми	Години
1	Судово-медична служба в системі охорони здоров'я України. Європейська Конвенція з прав людини (ЕКПЛ), Стамбульський протокол,	4

	Стамбульська конвенція, інші міжнародні нормативно-правові акти та рекомендації	
2	Розлад здоров'я від ушкоджень	4
3	Автомобільні травми	4
4	Мотоциклетна та велосипедна травми	4
5	Травма від дії рейкового транспорту	4
6	Авіаційна травма	4
7	Спортивна травма	-
8.	Ушкодження, які виникають при падінні	4
9.	Промислова та сільськогосподарська травма	-
10.	Ушкодження гострими предметами	4
11.	Вогнепальні ушкодження, вибухова травма	4
12	Розлад здоров'я та смерть від дії електрики	4
13	Розлад здоров'я та смерть від дії низької та високої температур	2
14	Розлад здоров'я та смерть при порушенні зовнішнього дихання, викликаного механічними перешкодами, утоплення та раптова смерть у воді	4
	Разом	46

II рік навчання

	Назва теми	Години
1.	Розлад здоров'я та смерть від отруєнь	6
2.	Судово-медична експертиза потерпілих, осіб, які звинувачуються, та інших.	8
3.	Огляд трупа на місці його виявлення	2
4.	Судово-медична експертиза трупа	8
5.	Судово-медична експертиза трупа при раптовій смерті	4
6.	Судово-медична експертиза трупів новонароджених	4
7.	Судово-медична експертиза речових доказів в судово-медичній лабораторії	4
8.	Судово-медична експертиза за матеріалами судових та за матеріалами досудового розслідування	10
9.	Комплексний підхід при проведенні ідентифікації особи під час збройного конфлікту або техногенної катастрофи	4
	Разом	50

5.2. Теми семінарських занять:

I рік навчання

№	Назва теми	Години
	01. ЗАГАЛЬНІ МЕДИЧНІ ЗНАННЯ ТА НАВИЧКИ	2
01.01.	Організація судово-медичної експертизи.	1
01.02.	Процесуальні основи судово-медичної експертизи.	1
	02. РОЗЛАД ЗДОРОВ'Я ВІД УШКОДЖЕНЬ	10

02.01	Загальне вчення про травму та травматизм	2
02.02	Ушкодження тупими предметами. Морфологія ушкоджень м'яких тканин.	2
02.03	Морфогенез переломів кісток.	2
02.04	Морфогенез ушкоджень внутрішніх органів та кровоносних судин.	2
02.05	Клінічні та патоморфологічні прояви черепно-мозкової травми.	2
	03. АВТОМОБІЛЬНІ ТРАВМИ	12
03.01	Загальні відомості про автомобільний травматизм	2
03.02	Ушкодження від зіткнення автомобіля з людиною.	2
03.03	Ушкодження від переїзду тіла колесом автомобіля.	2
03.04	Ушкодження водіїв та пасажирів від дії внутрішніх частин автомобіля.	2
03.05	Ушкодження від випадіння людини з автомобіля, що рухається.	2
03.06	Ушкодження від стиснення тіла між частинами автомобіля та іншими предметами	2
	04 МОТОЦИКЛЕТНА ТА ВЕЛОСИПЕДНА ТРАВМИ	2
04.01	Загальні відомості про мотоциклетну та велосипедну травми	2
	05 ТРАВМА ВІД ДІЇ РЕЙКОВОГО ТРАНСПОРТУ	6
05.01	Загальні відомості про залізничний та трамвайний травматизм.	2
05.02	Ушкодження від зіткнення поїзда, який рухався з людиною.	2
05.03	Ушкодження від переїзду тіла колесом потягу.	2
	06 АВІАЦІЙНА ТРАВМА	2
06.01	Загальні відомості і класифікація авіаційної травми.	2
	07 СПОРТИВНА ТРАВМА	4
07.01	Загальні відомості про спортивний травматизм.	4
	08 УШКОДЖЕННЯ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ПРИ ПАДІННІ.	10
08.01	Загальні відомості про класифікацію падінь.	4
08.02	Механізм та умови виникнення ушкоджень.	2
08.03	Ушкодження, що виникають при падінні з висоти.	2
08.03	Ушкодження, що виникають при падінні з положення стоячи.	2
	09 ПРОМИСЛОВА ТА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ТРАВМА	4
09.01	Промисловий та сільськогосподарський травматизм, його особливості та морфологічні прояви.	4
	10 УШКОДЖЕННЯ ГОСТРИМИ ПРЕДМЕТАМИ	4
10.01	Загальні відомості про ушкодження, які спричиняються гострими предметами.	2
10.04	Ушкодження від дії колючо-ріжучих знарядь та предметів	2
	11 ВОГНЕПАЛЬНІ УШКОДЖЕННЯ	20
11.01	Вогнепальна зброя.	10
11.04	Ушкодження холостими пострілами, атиповими снарядами, з атипової зброї та від вибухів.	10
	12 РОЗЛАД ЗДОРОВ'Я ТА СМЕРТЬ ВІД ДІЇ ЕЛЕКТРИКИ	4
12.01	Механізм сперті та морфологічні зміни тканин та органів від ураження електрикою.	2
12.02	Механізм сперті та морфологічні зміни тканин та органів від ураження атмосферною електрикою (блискавкою).	2
	13 РОЗЛАД ЗДОРОВ'Я ТА СМЕРТЬ ВІД ДІЇ НИЗЬКОЇ ТА	2

ВИСОКОЇ ТЕМПЕРАТУР		
13.01	Патоморфологічні зміни тканин та органів від загальної та місцевої дії холоду, загальної та місцевої дії високої температури	2
	14 РОЗЛАД ЗДОРОВ'Я ТА СМЕРТЬ ВІД ЗМІН АТМОСФЕРНОГО ТИСКУ	2
14.01	Розлад здоров'я та смерть від дії низького атмосферного тиску гіпобарії та гіпербарії	2
	15 РОЗЛАД ЗДОРОВ'Я ТА СМЕРТЬ ВІД ДІЇ ПРОМЕНИСТОЇ ЕНЕРГІЇ	2
15.01	Патоморфологічні зміни при променевої хворобі	2
	16 РОЗЛАД ЗДОРОВ'Я ТА СМЕРТЬ ПРИ ПОРУШЕННІ ЗОВНІШНЬОГО ДИХАННЯ, ВИКЛИКАНОГО МЕХАНІЧНИМИ ПЕРЕШКОДАМИ, УТОПЛЕННЯ ТА РАПТОВА СМЕРТЬ У ВОДІ	12
16.01	Види порушення зовнішнього дихання.	2
16.02	Морфологічні зміни при гіпоксії.	2
16.03	Странгуляційна гіпоксія.	2
16.04	Обтураційна гіпоксія.	2
16.05	Компресійна гіпоксія	2
16.06	Морфологічні ознаки утоплення.	2
	Проміжний контроль (I рік навчання)	4
	РАЗОМ	102

II рік навчання

№	Назва теми	Години
	17 РОЗЛАД ЗДОРОВ'Я ТА СМЕРТЬ ВІД ОТРУЄНЬ	8
17.01	Дія отруйних речовин та розпізнавання отруєнь.	8
	18 СУДОВО-МЕДИЧНА ЕКСПЕРТИЗА ПОТЕРПІЛИХ, ОСІБ, ЯКІ ЗВИНУВАЧУЮТЬСЯ, ТА ІНШИХ.	30
18.01	Методика проведення судово-медичної експертизи потерпілих, звинувачених та інших.	4
18.02	Судово-медична експертиза визначення ступеню тяжкості ушкоджень	4
18.03	Судово-медична експертиза розміру втрати працездатності.	4
18.04	Судово-медична експертизи стану здоров'я удаваних та штучних хвороб.	4
18.05	Судово-медична експертиза інтерсексуального стану, встановлення статі, статевої зрілості, статевої недоторканості встановлення вагітності, минулих пологів та абортів.	6
18.06	Судово-медична експертиза статевих злочинів.	4
18.07	Судово-медична експертиза віку.	4
	19 ОГЛЯД ТРУПА НА МІСЦІ ЙОГО ВИЯВЛЕННЯ	16
19.01	Огляд трупа на місці його виявлення або на місці пригоди.	16
	20 СУДОВО-МЕДИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРУПА	42
20.01	Вчення про смерть та трупні явища.	10
20.02	Судово-медична експертиза (дослідження) трупа.	20
20.03	Деякі питання судово-медичного дослідження трупа при насильницькій смерті	10

	21 СУДОВО-МЕДИЧНА ЕКСПЕРТИЗА ТРУПА ПРИ РАПТОВІЙ СМЕРТІ	8
21.01	Причини та генез раптової смерті	4
21.02	Раптова смерть дітей.	4
	22 СУДОВО-МЕДИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРУПІВ НОВОНАРОДЖЕНИХ	4
22.01	Ознаки новонародженості, доношеності, зрілості та життєздатності.	2
22.02	Причини смерті в анте-, Інтра- та постнатальному періодах.	2
	23 СУДОВО-МЕДИЧНА ЕКСПЕРТИЗА РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ В СУДОВО-МЕДИЧНІЙ ЛАБОРАТОРІЇ ЕКСПЕРТИЗИ	10
23.01	Патоморфологічні, мікроскопічні зміни при різних видах насильницької смерті та при підозрі на неї.	4
23.02	Речові докази біологічного походження. Визначення поняття речові докази і його тлумачення відповідно до Кримінального процесуального кодексу України.	4
23.03	Роль лікаря судово-медичного експерта у виявленні речових доказів під час огляду місця події, їх описанні та вилученні	2
	24. СУДОВО-МЕДИЧНА ЕКСПЕРТИЗА ЗА МАТЕРІАЛАМИ СУДОВИХ СПРАВ ТА ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	6
24.01	Порядок призначення й особливості проведення судово-медичної експертизи за матеріалами справ.	2
24.02	Судово-медична експертиза за матеріалами справ при різних видах смерті	4
	25. КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ПРИ ПРОВЕДЕННІ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЗАГИБЛИХ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ І ТЕХНОГЕННИХ КАТАСТРОФАХ	8
25.01	Судово-медична експертиза, ідентифікація особи.	2
25.02	Медико-криміналістичні дослідження в судово-медичній експертизі.	2
25.03	Особливості дослідження об'єктів судово-медичної експертизи для їх диференціації та ідентифікації.	2
25.04	Молекулярно-генетична експертиза. Особливості ДНК- ідентифікації. Особливості відбору біоматеріалу від трупів (останків) для ДНК- ідентифікації. Послідовність робочих процесів проведення ДНК- типування, аналіз генетичного профілю.	2
	Атестація	6
	РАЗОМ	138

5.3. Теми практичних занять

І рік навчання

№	Назва теми	Години
	01. ЗАГАЛЬНІ МЕДИЧНІ ЗНАННЯ ТА НАВИЧКИ	12
01.01.	Організація судово-медичної експертизи.	2
01.02.	Процесуальні основи судово-медичної експертизи.	2
01.03.	Питання етики та деонтології в професійній діяльності судово-медичного експерта.	2
01.04	Регламентация прав та обов'язки медичних працівників.	2
01.05	Професійні правопорушення медичних працівників, їх характеристика та	2

	класифікація.	
01.06	Організація та завдання судово-медичної експертизи у випадках притягнення до медичних працівників до кримінальної відповідальності за професійні правопорушення.	2
	Разом	12 год.
	02. РОЗЛАД ЗДОРОВ'Я ВІД УШКОДЖЕНЬ	32
02.01	Загальне вчення про травму та травматизм	6
02.02	Ушкодження тупими предметами. Морфологія ушкоджень м'яких тканин.	4
02.03	Морфогенез переломів кісток.	4
02.04	Морфогенез ушкоджень внутрішніх органів та кровоносних судин.	4
02.05	Клінічні та патоморфологічні прояви черепно-мозкової травми.	4
02.06	Причини смерті при ушкодженнях. Встановлення причинно-наслідкових зв'язків між ушкодженнями та несприятливим наслідком.	10
	Разом	32 год.
	03. АВТОМОБІЛЬНІ ТРАВМИ	32
03.01	Загальні відомості про автомобільний травматизм	6
03.02	Ушкодження від зіткнення автомобіля з людиною.	4
03.03	Ушкодження від переїзду тіла колесом автомобіля.	4
03.04	Ушкодження водіїв та пасажирів від дії внутрішніх частин автомобіля.	4
03.05	Ушкодження від випадіння людини з автомобіля, що рухається.	4
03.06	Ушкодження від стиснення тіла між частинами автомобіля та іншими предметами	4
03.07	Диференційна діагностика автомобільної травми.	6
	Разом	32 год
	04 МОТОЦИКЛЕТНА ТА ВЕЛОСИПЕДНА ТРАВМИ	12
04.01	Загальні відомості про мотоциклетну та велосипедну травми.	6
04.02	Види мотоциклетної та велосипедної травми. Механізм та морфологічні особливості ушкоджень.	6
	Разом	12
	05 ТРАВМА ВІД ДІЇ РЕЙКОВОГО ТРАНСПОРТУ	18
05.01	Загальні відомості про залізничний та трамвайний травматизм.	4
05.02	Ушкодження від зіткнення поїзда, який рухався з людиною.	2
05.03	Ушкодження від переїзду тіла колесом потягу.	2
05.04	Ушкодження від випадіння з потягу, стиснення між частинами вагонів та у пасажирів від дії внутрішніх частин вагонів.	6
05.05	Ушкодження від стиснення тіла між вагонами	2
05.06	Ушкодження у пасажирів від дії внутрішніх частин вагона.	2
	Разом	18 год
	06 АВІАЦІЙНА ТРАВМА	8
06.01	Загальні відомості і класифікація авіаційної травми.	2
06.02	Ушкоджуючі фактори при авіаційних пригодах.	2
06.03	Характер ушкоджень у екіпажу та пасажирів при різних видах авіаційних пригод.	2
06.04	Особливості судово-медичної експертизи при авіаційних пригодах.	2
	Разом	8 год
	07 СПОРТИВНА ТРАВМА	6
07.01	Загальні відомості про спортивний травматизм.	4
07.02	Механізм виникнення й морфологічні особливості ушкоджень при	2

	заняттях деякими видами спорту.	
	Разом	6 год
	08 УШКОДЖЕННЯ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ПРИ ПАДІННІ.	18
08.01	Загальні відомості про класифікацію падінь.	4
08.02	Механізм та умови виникнення ушкоджень.	6
08.03	Ушкодження, що виникають при падінні з висоти.	4
08.04	Ушкодження, що виникають при падінні з положення стоячи.	4
	Разом	18 год
	09 ПРОМИСЛОВА ТА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ТРАВМА	6
09.01	Промисловий та сільськогосподарський травматизм, його особливості та морфологічні прояви.	2
09.02	Ушкодження, які спричиняються гусеничним трактором.	2
09.03	Механізм утворення та особливості ушкоджень при деяких видах тракторної травми.	2
	Разом	6 год
	10 УШКОДЖЕННЯ ГОСТРИМИ ПРЕДМЕТАМИ	20
10.01	Загальні відомості про ушкодження, які спричиняються гострими предметами.	4
10.02	Ушкодження від дії ріжучих знарядь та предметів	4
10.03	Ушкодження від дії колючих знарядь та предметів	4
10.04	Ушкодження від дії колючо-ріжучих знарядь та предметів	4
10.05	Ушкодження від дії рубаючих знарядь та предметів	2
10.06	Ушкодження від дії пиляючих знарядь та предметів	2
	Разом	20 год
	11 ВОГНЕПАЛЬНІ УШКОДЖЕННЯ	42
11.01	Вогнепальна зброя.	10
11.02	Фактори пострілу.	6
11.03	Кульові вогнепальні ушкодження при пострілі на близький та далекий відстанях.	10
11.04	Ушкодження холостими пострілами, атиповими снарядами, з атипової зброї та від вибухів.	10
11.05	Ушкодження дробом.	6
	Разом	42 год
	12 РОЗЛАД ЗДОРОВ'Я ТА СМЕРТЬ ВІД ДІЇ ЕЛЕКТРИКИ	12
12.01	Механізм смерті та морфологічні зміни тканин та органів від ураження електрикою.	6
12.02	Механізм смерті та морфологічні зміни тканин та органів від ураження атмосферною електрикою (блискавкою).	6
	Разом	12 год
	13. РОЗЛАД ЗДОРОВ'Я ТА СМЕРТЬ ВІД ДІЇ НИЗЬКОЇ ТА ВИСОКОЇ ТЕМПЕРАТУР	8
13.01	Клінічні прояви та патоморфологічні зміни тканин та органів від загальної та місцевої дії холоду	4
13.02	Клінічні прояви та патоморфологічні зміни тканин та органів від загальної та місцевої дії високої температури	4
	Разом	8 год
	14 РОЗЛАД ЗДОРОВ'Я ТА СМЕРТЬ ВІД ЗМІН АТМОСФЕРНОГО ТИСКУ	6
14.01	Розлад здоров'я та смерть від дії низького атмосферного тиску (гіпобарія)	3

14.02	Розлад здоров'я та смерть від дії високого атмосферного тиску (гіпербарія)	3
	Разом	6 год
	15 РОЗЛАД ЗДОРОВ'Я ТА СМЕРТЬ ВІД ДІЇ ПРОМЕНИСТОЇ ЕНЕРГІЇ	8
15.01	Клінічні та патоморфологічні зміни при променевих ураженнях	4
15.02	Патоморфологічні зміни при променевій хворобі	4
	Разом	8 год
	16 РОЗЛАД ЗДОРОВ'Я ТА СМЕРТЬ ПРИ ПОРУШЕННІ ЗОВНІШНЬОГО ДИХАННЯ, ВИКЛИКАНОГО МЕХАНІЧНИМИ ПЕРЕШКОДАМИ, УТОПЛЕННЯ ТА РАПТОВА СМЕРТЬ У ВОДІ	20
16.01	Види порушення зовнішнього дихання.	4
16.02	Морфологічні зміни при гіпоксії.	2
16.03	Странгуляційна гіпоксія.	2
16.04	Обтураційна гіпоксія.	2
16.05	Компресійна гіпоксія	2
16.06	Морфологічні ознаки утоплення.	2
16.07	Лабораторні засоби діагностики смерті від утоплення	2
16.08	Методика судово-медичного дослідження трупа	4
	Разом	20 год
	РАЗОМ	260 год

II рік навчання

№	Назва теми	Години
	17 РОЗЛАД ЗДОРОВ'Я ТА СМЕРТЬ ВІД ОТРУЄНЬ	10
17.01	Дія отруйних речовин та розпізнавання отруєнь.	2
17.02	Отруєння їдкими отрутами.	2
17.03	Отруєння деструктивними отрутами.	2
17.04	Отруєння отрутами, які змінюють склад крові.	2
17.05	Отруєння отрутами, які збуджують, пригнічують та паралізують нервову систему.	2
	Разом	10 год.
	18 СУДОВО-МЕДИЧНА ЕКСПЕРТИЗА ПОТЕРПІЛИХ, ОСІБ, ЯКІ ЗВИНУВАЧУЮТЬСЯ, ТА ІНШИХ.	40
18.01	Методика проведення судово-медичної експертизи потерпілих, звинувачених та інших.	6
18.02	Судово-медична експертиза визначення ступеню тяжкості ушкоджень	10
18.03	Судово-медична експертиза розміру втрати працездатності.	4
18.04	Судово-медична експертиза стану здоров'я удаваних та штучних хвороб.	4
18.05	Судово-медична експертиза інтерсексуального стану, встановлення статі, статевої зрілості, статевої недоторканості.	4
18.06	Судово-медична експертиза встановлення вагітності, минулих пологів та абортів.	4
18.07	Судово-медична експертиза статевих злочинів.	4
18.08	Судово-медична експертиза віку.	4
	Разом	40 год.
	19. ОГЛЯД ТРУПА НА МІСЦІ ЙОГО ВИЯВЛЕННЯ	22
19.01	Огляд трупа на місці його виявлення або на місці пригоди.	22

	Разом	22 год.
	20 СУДОВО-МЕДИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРУПА	92
20.01	Вчення про смерть та трупні явища.	12
20.02	Судово-медична експертиза (дослідження) трупа.	40
20.03	Деякі питання судово-медичного дослідження трупа при насильницькій смерті	40
	Разом	92 год.
	21 СУДОВО-МЕДИЧНА ЕКСПЕРТИЗА ТРУПА ПРИ РАПТОВІЙ СМЕРТІ	40
21.01	Причини та генез раптової смерті	6
21.02	Раптова смерть при захворюваннях головного мозку та його оболонок.	6
21.03	Раптова смерть при захворюваннях серця та судин.	6
21.04	Раптова смерть при захворюваннях органів дихання, травлення та сечовиділення	6
21.05	Раптова смерть при інфекційних та паразитарних захворюваннях.	6
21.06	Раптова смерть при алергічних станах та захворюваннях.	6
21.07	Раптова смерть дітей.	4
	Разом	40 год.
	22 СУДОВО-МЕДИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРУПІВ НОВОНАРОДЖЕНИХ	10
22.01	Ознаки новонародженості, доношеності, зрілості та життєздатності.	4
22.02	Причини смерті в анте-, Інтра- та постнатальному періодах.	2
22.03	Особливості судово-медичного дослідження трупів новонароджених.	4
	Разом	10 год.
	23 СУДОВО-МЕДИЧНА ЕКСПЕРТИЗА РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ В СУДОВО-МЕДИЧНІЙ ЛАБОРАТОРІЇ ЕКСПЕРТИЗИ	50
23.01	Патоморфологічні, мікроскопічні зміни при різних видах насильницької смерті та при підозрі на неї.	20
23.02	Речові докази біологічного походження. Визначення поняття речові докази і його тлумачення відповідно до Кримінального процесуального кодексу України.	20
23.03	Роль лікаря судово-медичного експерта у виявленні речових доказів під час огляду місця події, їх описанні та вилученні	10
	Разом	50 год.
	24. СУДОВО-МЕДИЧНА ЕКСПЕРТИЗА ЗА МАТЕРІАЛАМИ СУДОВИХ СПРАВ ТА ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	12
24.01	Порядок призначення й особливості проведення судово-медичної експертизи за матеріалами справ.	4
24.02	Судово-медична експертиза за матеріалами справ при різних видах смерті	8
	Разом	12 год.
	25. КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ПРИ ПРОВЕДЕННІ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЗАГИБЛИХ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ І ТЕХНОГЕННИХ КАТАСТРОФАХ	4
25.01	Судово-медична експертиза, ідентифікація особи.	2
25.02	Особливості дослідження об'єктів судово-медичної експертизи для їх диференціації та ідентифікації.	2
	Разом	4
	РАЗОМ	280 год

5.4 Теми лабораторних занять
Лабораторні заняття не передбачені.

6. ДОДАТКОВІ ПРОГРАМИ

№	Назва програми	Обсяг програми (кількість годин, симуляційне навчання, тощо)
1	Патологічна анатомія	36
2	Медицина невідкладних станів	6
3	Військово-медична підготовка	6
4	Військово-спеціальна підготовка	6
5	Організація невідкладної медичної допомоги при надзвичайних ситуаціях	6
	ВСЬОГО	60

7. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Лекції.

Практичні заняття: бесіда, рольові ігри, вирішення ситуаційних задач, відпрацювання навичок на манекені, тренувальні вправи з диференціальної діагностики найбільш поширених станів та захворювань. Опанування банком тестових завдань «Крок» згідно теми заняття.

Семінарські заняття: самостійна робота з рекомендованою основною та додатковою літературою, з електронними інформаційними ресурсами, обговорення запропонованих тем, демонстрація відповідних наочних засобів, підготовка доповідей.

8. ФОРМИ КОНТРОЛЮ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

(У Т.Ч. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРОХОДЖЕННЯ ІНТЕРНАТУРИ)

Заходи з оцінювання результатів проходження інтернатури складаються з:

- поточного оцінювання
- проміжного оцінювання
- підсумкового оцінювання (атестація)

Поточне оцінювання: здійснюється керівниками груп лікарів - інтернів шляхом контролю за рівнем оволодіння компетентностями, зазначеними у відомості обліку відвідувань та успішності.

Проміжне оцінювання здійснюється:

- кафедрою за результатами проходження освітньої частини програми підготовки в інтернатурі за кожним роком навчання;
- куратором лікарів - інтернів на базах стажування з метою перевірки ступеня оволодіння відповідними компетентностями по завершенню вивчення практичної частини програми підготовки в інтернатурі за кожним роком навчання.

Критерії проміжного оцінювання результатів проходження освітньої частини програми підготовки в інтернатурі

Оцінювання	Критерії оцінювання
Зараховано	Інтерн добре володіє матеріалом, активно обговорює та вирішує клінічні задачі, демонструє достатній рівень оволодіння компетентностями, висловлює свою думку з проблеми, демонструє клінічне мислення.
Не зараховано	Інтерн недостатньо володіє матеріалом, невпевнено обговорює та вирішує клінічні задачі, демонструє недостатній рівень оволодіння компетентностями (з суттєвими помилками), не демонструє клінічне мислення.

Результати проміжного оцінювання ступеня оволодіння відповідними компетентностями фіксуються у відомості обліку відвідувань та успішності та враховуються під час підсумкового оцінювання за шкалою відповідно до вимог програми підготовки в інтернатурі.

По закінченню строку підготовки в інтернатурі лікарі - інтерни проходять **підсумковий контроль** у формі атестації для визначення знань і практичних навичок за спеціальністю.

Підсумкове оцінювання (атестація) лікарів - інтернів включає:

- ліцензійний інтегрований іспит «Крок - 3»
- іспит з оволодіння практичними навичками та співбесіда зі спеціальності

До іспиту для визначення знань та практичних навичок допускаються інтерни, які повністю виконали програму підготовки в інтернатурі, склали тестовий контроль за тестами «Крок-3» у відповідності до критеріїв, затверджених МОЗ України.

Оцінювання результатів проходження інтернатури під час підсумкового контролю - іспит з оволодіння практичними навичками та співбесіда зі спеціальності

Оцінювання	Критерії оцінювання
Зараховано	Інтерн достатньо повно виконав всі завдання, чітко і логічно відповів на поставлені запитання. Достатньо глибоко і всебічно знає зміст теоретичних питань, володіє професійною та науковою термінологією. Логічно мислить і будує відповідь, використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичних завдань. Інтерн може при викладанні деяких питань допускати несуттєві помилки, які усуваються самим інтерном, коли на них вказує куратор. При розв'язуванні завдання точно дотримується алгоритму. Без суттєвих помилок відповідав на всі поставлені питання, повно обґрунтовував свою точку зору. Допустив незначні похибки в алгоритмі та техніці виконання навички, виправлені за вказівкою викладача.
Не зараховано	Інтерн не виконав завдання, у більшості випадків не дав відповіді на додаткові та навідні запитання куратора. Інтерн не опанував основний обсяг теоретичних знань, виявив низький рівень володіння професійною та науковою термінологією. Інтерн не може застосовувати теоретичні знання при аналізі практичних завдань. У відповідях має місце значна кількість грубих помилок. Відповіді на питання є фрагментарними, непослідовними, нелогічними, не може застосовувати теоретичні знання при аналізі практичних завдань. У відповідях має місце значна кількість грубих помилок. При вирішенні задачі не продемонстрував або припустився грубих помилок і похибок в алгоритмі опису.

9. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОГРАМИ

- Робоча програма з інтернатури
- Методичні розробки до практичних занять
- Методичні розробки до семінарських занять
- Мультимедійні презентації
- Електронний банк тестових завдань за підрозділами з дисципліни

10. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Закон України «Про вищу освіту».
2. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я».
3. Закон України «Про судову експертизу».
4. Кримінальний кодекс України (зі змінами).
5. Кримінальний процесуальний кодекс України.
6. Цивільний процесуальний кодекс України.
7. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 № 6 «Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 26 липня 1995 року за № 248/784.
8. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 08.08.2006 № 545 «Про впорядкування ведення медичної документації, яка засвідчує випадки народження і смерті» зареєстрований в Міністерстві юстиції України 25 жовтня 2006 року за № 1150/13024.
9. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: Закон України від 20.06.2022 № 2319-IX [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-20#Text>.
10. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) Туреччина. Стамбул 11.05.2011 URL: <https://rm.coe.int/1680462546>
11. Римський статут Міжнародного кримінального суду (офіційний переклад). [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.

Додаткова:

1. Судова медицина. Медичне законодавство: у 2 книгах. - Книга 1. Судова медицина: підручник (ВНЗ IV р. а.) / Б. В. Михайличенко, В. А. Шевчук, С. С. Бондар та ін.; за ред. Б. В. Михайличенка. - 5-е вид. Київ : «Медицина», 2017. 448 с.
2. Судова медицина. Медичне законодавство: у 2 книгах. - Книга 2. Медичне законодавство: правова регламентація лікарської діяльності: підручник (ВНЗ IV р. а.) / М. В. Банчук, В. Ф. Москаленко, Б. В. Михайличенко та ін.; за ред. В. Ф. Москаленка, Б. В. Михайличенка. - 4-е вид., випр. Київ : Медицина, 2017. 496 с.
3. Судова медицина: Підручник / В. Д. Мішалов, Т. В. Хохолева, В. Т. Бачинський, В. В. Войченко, Г. Ф. Кривда, Є. Я. Костенко [за загальною редакцією В.Д. Мішалова]. Чернівці: "Місто", 2019. 574 с.
4. Судова медицина: Підручник / О. І. Герасименко, А. Г. Антонов, К. О. Герасименко та ін. ; за ред. Герасименка О. І. - 3- є вид. переробл. та доповн. К. : КНТ, 2018. 630 с.
5. Основи судової медицини: навч. посіб. / Голубович Л. В. та ін. Харків: ФОП Бровін, 2021. 536 с.
6. Особливості судово-медичного дослідження трупа при окремих видах смерті / О. Ф. Кулик, В. Т. Бачинський, І. Г. Савка, О. Я. Ванчуляк. Чернівці, 2005. 211 с.
7. Перивний огляд трупа на місці його виявлення / В. Т. Бачинський, О. Ф. Кулик, І. Г. Савка, О. Я. Ванчуляк. Чернівці, 2010. 212 с.
8. Судово-медична експертиза дітей: навч. посіб. / В.Д. Мішалов та ін. Київ: Здоров'я, 2010.

- 256 с.
9. Особливості опису одягу при проведенні судово-медичної експертизи: навч. посіб. / М.М. Тагаєв та ін. Чернівці: Родовід, 2019. 112 с.
 10. Судово-медичний опис тілесних ушкоджень, термінів давності їх утворення і загоєння: навч. посіб. / В.Д. Мішалов та ін. Чернівці: Родовід, 2019. 178 с.
 11. Судово-медична характеристика ушкоджень внутрішніх органів (підшлункова залоза, печінка, нирки) та визначення давності їх утворення: навч. посіб. / В.Д. Мішалов та ін. Чернівці: Місто, 2019. 138 с.
 12. Судово-медична експертиза об'єктів при вогнепальній травмі: монографія / В.Д. Мішалов та ін. Київ: ФОП Ворона, 2019. 303 с.
 13. Посібник з судово-медичної криміналістики / Филипчук О.В., Шевчук М.М. Львів: «Добра справа», 2011 – 566 с.
 14. Судово-медична криміналістика: підручник / О.В. Филипчук О.В., О.М. Гуров Харків: Діса плюс, 2013. 640 с.
 15. Судово-медична оцінка патоморфологічних змін при внутрішньочерепних та спинно-мозкових ушкодженнях: метод. реком. / О.О. Гуріна та ін. Київ: НМАПО імені П.Л. Шупика, 2013. 48 с.
 16. Сучасний алгоритм судово-медичної діагностики давності настання смерті у ранній постмортальний період: метод. реком. / О. М. Гуров та ін. Харків: ХМАПО, 2017. 35 с.
 17. Методики морфологічних досліджень: монографія / М. М. Багрій та ін. Вінниця: Нова Книга, 2016. 328 с.
 18. Патоморфологія та гістологія: атлас / за ред. Д.Д. Зербіно, М. М. Багрія, Я. Я. Боднара, В. А. Діброви та інш. Вінниця: Нова Книга, 2016. 800 с.
 19. Плевинскис П.В. Судебно-медицинская и комплексная экспертиза современной автомобильной травмы. Одесса: Астропринт; 2017. 345 с.
 20. Виявлення тілесних ушкоджень, характерних для катувань та шляхи їх документальної фіксації у форматі «Стамбульського протоколу»: навч. посіб. / С.В. Козлов та ін. Київ, Експертний центр з прав людини, 2021. 102 с.
 21. Борнмутський протокол про захист і розслідування масових поховань. https://issuu.com/bournemouthuniversity/docs/11489_fmc_mass_graves_project_ukraine_v3.0_issuu
 22. Suggested citation: The Minnesota Protocol on the Investigation of Potentially Unlawful Death (2016), Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, New York/Geneva, 2017.
 23. Стамбульський протокол. (Посібник з питань ефективного розслідування і документування фактів катувань та іншого жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання). ООН. Нью-Йорк і Женева, 2004. URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-06/Istanbul%20Protocol%20in%20Ukrainian.pdf>
 24. Гістологічні критерії давності механічних ушкоджень м'яких тканин [Текст]: інформаційний лист / ДУ «Головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ України». Київ, 2019. 16 с.
 25. Завальнюк А.Х. Судова медицина: Курс лекцій. 2 видання, перероблене і доповнене. Тернопіль: ТДМУ, 2006. 672 с.
 26. Завальнюк А.Х. Судова медицина: тлумачний термінологічний довідник / А.Х. Завальнюк. – Тернопіль : ТДМУ, 2016. 516 с.
 27. Кривда Г.Ф., Демиденко А.Н., Кривда Р.Г. Осмотр трупа и вещественных доказательств на месте происшествия: Научно-методическое пособие. Херсон: Наддніпряночка, 2012. 208 с.
 28. Муханов А. І. Атлас судово-медичного дослідження тупої травми. Тернопіль: ТДМУ, 2008. 324 с.
 29. Отрути та отруєння : судово-медичний аспект:[монографія]/А.Х. Завальнюк, Г. Ф. Кривда, І. О. Юхимець. Одеса: Астропринт, 2009. 256 с.
 30. Основи патології за Роббінсом : переклад 10-го англ. вид. : у 2 т. Т.1 / Віней Кумар, Абул К. Аббас, Джон К. Астер.; наук. ред. перекладу проф. І. Сорочкіна, С. Гичка, І. Давиденко. К.: ВСВ "Медицина", 2019. 420 с.

31. Основи патології за Роббінсом : переклад 10-го англ. вид. : у 2 т. Т.2 / Віней Кумар, Абул К. Аббас, Джон К.Астер.; наук. ред. перекладу проф. І.Сорокіна, С.Гичка, І.Давиденко. К.: ВСВ "Медицина", 2020. 532 с.
32. Reinhard B. Dettmeyer Forensic Histopathology: Fundamentals and Perspectives, 2nd ed., 2018. 593 p.
33. Reinhard B. Dettmeyer, Marcel A. Verhoff, Harald F. Schütz Forensic Medicine: Fundamentals and Perspectives, 2013. 584 p.
34. Estimation of the Time Since Death, 3rd Edition / ed. B. Madea. CRC Press (Taylor and Francis Group), 2015. 268 p.
35. Helen Whitwell, Christopher Milroy, Daniel du Plessis Forensic Neuropathology 2nd Edition, CRC Press, 2021. 226 p.
36. Handbook of forensic medicine / edited by Burkhard Madea, Institute of Forensic Medicine, University of Bonn, Bonn, Germany, 2014. 1288 p.
37. Hayman J., Oxenham M. Estimation of the time since death: current research and future trends, 1st edition. Academic Press, 2020. 282 p.
38. Forensic Pathology of Infancy and Childhood / edited by Kim A. Collins, Roger W. Byard. New York, NY : Springer New York : Imprint: Springer, 2014. 1300 p. Saukko P, Knight B. Knight's forensic pathology. 4th ed. Boca Raton: CRC Press; 2015. 680 p.
39. Billie S. Fyfe, Dylan V. Miller Diagnostic Pathology: Hospital Autopsy 1st Edition, 2015. 424 p.

11. ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. <https://www.uniprot.org/>
2. <https://www.aic.gov.au/>
3. <https://www.futurelearn.com/courses/collections/forensics>
4. <https://www.thecompleteuniversityguide.co.uk/courses/forensic-science/guide-to-studying-forensic-science/>
5. <https://www.classcentral.com/tag/forensic-science>
6. http://wps.prenhall.com/chet_saferstein_forensic_1/